

LIER
HERRED I BUSKERUD AMT
1814–1914

AV
I. RIDDERVOLD
RESID. KAPELLAN TIL LIER

Fra
Lier Formandskab

W. Meyer

LIER

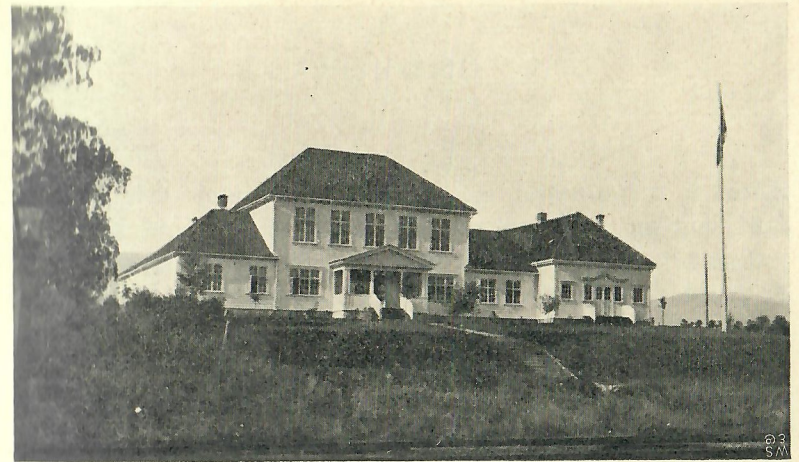
HERRED I BUSKERUD AMT

EN BESKRIVELSE AV BYGDEN
OG DENS UTVIKLING I 100 AAR
1814—1914

AV
I. RIDDERVOLD
RESID. KAPELLAN TIL LIER

HARALD LYCHE & CO.S TRYKKERI
DRAMMEN

LIER KOMMUNELOKALE

FORORD

Den 17de Juni 1913 besluttet Lier Herredsstyre at bevilge det fornødne til Utgivelse av en liten Bok om Lier 1814—1914. Samtidig nedsatte Herredsstyret en Komité, bestaaende av D'Hrr. Gaardbrukerne O. Landfald, A. Bergfløt og Lærer O. Aasen til at foranstalte en saadan liten Bok utgit.

I Høst fik jeg av denne Komité Anmodning om at paata mig det Hverv at utarbeide en saadan Bok ved Hjælp av Materiale fra det statistiske Centralbureau. Det var under megen Tvil jeg paatok mig dette Hverv, da jeg nylig var tilflyttet Bygden, og følgelig var temmelig ukjendt med Forholdene. Meget Tid var mig heller ikke tildelt.

Imidlertid fik jeg gode Oplysninger fra mange Hold, og til dem, som her har støttet mig, bringer jeg herved min Tak. Særlig takker jeg Komitéens Medlemmer, Hr. O. Landfald, som Komitéens Formand, Hr. A. Bergfløt, som har gitt mig værdifulde Oplysninger om Jordbruket, og Hr. O. Aasen, som bl. a. har meddelt mig Oplysninger om Skolevæsenet. Likeledes bringer jeg min Tak til de mange andre, som har støttet mig, og som jeg her ikke nævner, efter Ordet «ingen nævnt, ingen glemt.»

Min Tanke har været, at denne lille Bok ikke bare skulde være beregnet paa at fremlægges paa Jubilæumsutstillingen, men at den ogsaa skulde være en Folkebok, hvorved Hvermand i Lier

kunde lære sin Bygd at kjende. Jeg har derfor tillatt mig her og der at komme med endel personlige Bemærkninger, Smaa-historier m. v. for at gjøre Læsningen mere avvekslende.

Det er mit Haab, at den Kjærlighet til og Interesse for Bygden som vakt hos mig ved Utarbeidelsen av denne lille Bok, ogsaa maa bli dem fildel, som læser, hvad jeg her har skrevet.

Sylling Prestegaard i April 1914.

I. Riddervold.

INDHOLD

Iste Avsnit. Bygden og Folket.

Kap. 1.	Lierdalen	Side 1
» 2.	Lier Herred	» 2
» 3.	Administrative Forhold m. v.	» 4
» 4.	Ordførere i Lier m. v.	» 6
» 5.	Folkemængden og dens Bevægelse	» 8

2det Avsnit. Næringslivet.

» 6.	Jordbruk i Lier	» 12
	Indledning	» 12
	Akerbruk: Kornavling	» 14
	— — — Høiavling	» 17
	Husdyrbruket	» 19
	Melkeproduktion og Meieridrift	» 21
	Forhold forøvrig, vedrørende Jordbruket	» 24
» 7.	Havebruk i Lier	» 27
» 8.	Skogdrift og Fløtning	» 33
» 9.	Industri	» 36
» 10.	Fiskeri	» 40
» 11.	Handel	» 41
» 12.	Isdrift	» 42
» 13.	Jagt. Turisttrafik	» 43

3die Avsnit. Gaarder, Slægter og Hjem.

» 14.	Enkelte Gaarder i Lier og et og andet om disse	» 44
» 15.	Egne Hjem	» 51

4de Avsnit. Kommunikationer og Trafik.

Kap. 16. Veier og Veitrafik m. v. Statsbane	Side 52
» 17. Lierbanen	» 55
» 18. Postvæsen	» 58

5te Avsnit. Økonomiske Forhold.

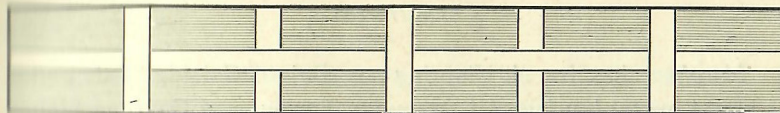
» 19. Økonomiske Forhold i Almindelighet	» 60
» 20. Kommunale Budgetter	» 61
» 21. Kommunale Eiendomme, Oversigt	» 63
» 22. Lier Sparebank	» 64
» 23. Lier kommunale Elektricitetsverk	» 64
» 24. Legater i Lier	» 65
» 25. Lier Brandforsikringsindretning	» 66

6te Avsnit. Syke og Fattige.

» 26. Lier Tuberkulosehjem	» 68
» 27. Fattigvæsen. Frogner Pleiehjem	» 69
» 28. Arbeiderkolonien paa Bergfløt	» 69
» 29. Et og andet ellers vedrørende Syke og Fattige	» 70

7de Avsnit. Aandsliv.

» 30. Kirkehistorie	» 71
Litt fra ældre Tider	» 71
Prester i Lier	» 72
Kirkebygninger	» 74
Kirkelig Foreningsliv	» 75
» 31. Foreningsliv m. v. forøvrig. (Lier Folkeakademi, Folkebiblioteker, Avholdslag, Musikforeninger m. m. Arbeiderforeninger)	» 76
» 32. Skolevæsen	» 78

1ste Avsnit.

Bygden og Folket.

Kap. 1. Lierdalen.

Det vakre Utsyn over Lierdalen er kjendt av enhver, som har reist mellem Kristiania og Drammen, baade av dem, som før Jernbanens Dage reiste Landeveien over de bekjendte Paradisbakker, og av dem, som nu fra Jernbanen kan nyte den skjønneste Utsigt, mens Toget ruller nedover Aasens Side fra Røkentunnelen til Lier Station. Fager ligger Dalen for ens Blik, med en herlig Natur, med veldyrkede Jorder, velbyggede Gaarder og rikt pulserende Arbeidsliv. Dalen sænker sig sydover mot den blinkende Drammensfjord, og i Utsynets Mitte ligger Byen Drammen, som i Lierdalen har endel av sit bedste Opland.

Det er den søndre (nedre) Del av Lierdalen man her ser. Ca. 3 Km. nordenfor Lier Station snevrer Dalbunden sig ind, og deles av Egge-Morænen i en nedre og øvre Del. Nordenfor Egge-Morænen og den litt ovenfor liggende Mære-Moræne vider Dalen sig atter ut til et bredt, sterkt kuperet Landskap, og gaar saa længer mot Nord over til svakt stigende Sletter, som avsluttes av en ny Moræne, Sylling-Morænen, som brat skraaner ned mot Holsfjorden, Tyrifjordens sydøstre Arm.

Paa Østsiden falder Aasene mere brat ned mot Dalen, paa Vestsiden mere jevnt (naar undtages Hørtekollen med dens næsten lodrette Stup). Vestover stiger Dalen op mot den saakaldte Finne-mark paa Fjeldpartiet mellem Lier og Modum.

Lierelven har fra sit Utspring paa Dalens Østside til den efter et sterkt bugtet løp falder i Drammensfjorden ved Gaarden Linnens en Længde av 20 Km. Dens vigtigste Tilløb er fra Øst Asdøla, 9 Km. lang, fra Vest Solbergelven, 18 Km. lang, og Glitreelven, som gaar gjennom Glitrevandet og som en strid Fjeldelv efter 19 Km.s Løb falder ut i Lierelven i Nærheten av Solbergelvens Utløb, 5 à 6 Km. søndenfor Holsfjorden. Lierelvsnedslagsdistrikt er 280 Km.²

Kap. 2. Lier Herred.

Lier Herred omfatter for det første Lierdalen. Fremdeles hører til Herredet Strøket paa begge Sider av Holsfjordens sydlige Del. Endvidere Sognet Aassiden, som ligger paa Nordsiden av Drammenselven fra Drammen til Grænsen av Nedre Eker. Desuten Grænsedistrikter mot de tilstøtende bygder.

Grænses. Herredet grænser mot Røken, Asker og Vestre Bærum i Øst, Hole i Nord, Modum, Øvre og Nedre Eker i Vest. Mot Syd grænser Herredet mot Drammenselven, Drammens By og Drammensfjorden.

Størrelse og Folketal. Herredets Flateindhold er 320 Km.² (eller temmelig nøiagtig $\frac{1}{1000}$ av hele Norge). Dets Indbyggerantal er 8863 (efter sidste almindelige Folketælling i 1910). Dette gir en Folketæthet av 27,7 pr. Km.²¹ Av Arealet er 68,9 Km.² dyrket Jord, 215 Km.² Skog og 35,1 Km.² Snaufjeld, Myr og Vand.

Høider. Herredets høieste punkt er Gjevlekollen i Nordvest, 602 M. o. H. Paa Østsiden er det høieste Punkt Høgbrennaasen (i Nordøst) 420 M. o. H. Iøinefaldende fra Dalbunden er Hørtekollen i Vest og Kroffkollen i Øst.

Paa Vestsiden av Dalen — ret i Vest for Egge — ligger endvidere Storstensfjeldet, 541 M. o. H. Herfra er der et enestaaende pragtfuldt fugleperspektivisk Utsyn over hele Lierdalen og dens Omgivelser. Dalens hele Skjønnhet ligger her for ens Blik, mens Drammensfjorden i Syd og Holsfjorden i Nord rækker sine Arme mot hinanden som for at favne den fagre Bygd. Stedet er derfor et meget søkt Utflugtssted baade fra Drammen og fra Lier.

¹ Buskeruds Amt (Landdistriktet) har en Folketæthet av 5,5 pr. Km.²

Elver og Vand. Lierelven er omtalt i forrige Kapitel. Av Vand har Herredet et Areal av 16,5 Km.² Den væsentlige Del herav er den indenfor Herredet liggende Del av Holsfjorden. Denne ligger i en Høide av 64 M. o. H. og har en Dybde av 285 Meter. Denne Dybde gjør at den sent fryser til.

Det danske Videnskapselskaps Skrifter av 1756 meddeler, at det svære Jordskjælv, som den 1ste November 1755 gik over Europa og bl. a. ødela Lissabon, ogsaa merkedes i Holsfjorden. Vandet blev pludselig oprørt, en blaa Damp steg iveiret, og en Seilbaat fik sine Seil forbrændt. (Efter Vibe: Buskeruds Amt).

Av Vand ellers er det største Glitrevandet, 369 M. o. H. Dette tilhører delvis Lier, delvis Modum og Eker.

Klima. Middeltemperaturen for Aaret er antagelig litt over + 5°. Antal Nedbørsdage i Aaret er sat til ca. 100. Nedbørshøiden for Aaret kan gjennemsnitlig sættes til 0,9 Meter. (Dette vil si, at hver Kvadratmeter Jord faar i Aarets Løb 9 Hektoliter Vand, hvert Maal 9000 Hl. og hele Lier 2880 Millioner Hl.).

Geologi. I geologisk Henseende hører Lier i sin Helhet til det saakaldte «Kristianiafeltet». Herved forstaaes en smal Strækning fra Mjøstrakterne i Nord til Kristianiafjordens Utløb i Syd. Dette Felt har — efter hvad Geologerne mener — dannet sig ved en Sænkning av Jordflaten. I denne Sænkning er da opbevaret yngre Jordlag, og tillike er der ved denne Indsynken presset frem forskjellige oprindelig vulkanske Bergarter. Til disse Bergarter hører særlig Porfyren i den nordre Del av Lierdalen og Graniten i «Finnemarken». Jordlagene indeholder kalkholdig Ler, som gir en frugtbar Jordbund. Desuten er der i en endnu senere geologisk Tid (den saakaldte «Istid») dannet de store Grus- og Sandvolder («Moræner»), som Lierdalen har flere av. Forskjellige Slags Malm forekommer flere Steder, saaledes Jernmalm i Hørtekollen, Kobberkis og Vismutglans ved Gjellebæk.

Dyrelivet bærer i det store og hele det samme Præg som i de lavereliggende Østlandsbygder ellers. De gamle Indvaanere av Skog og Mark er der fremdeles, Elgen og Storfuglen, Ræven og Haren, og som Gjæst kan Rypen om Vinteren komme temmelig langt ned i Dalen. Enkelte Dyrearter, som før var fremmede, har i den senere Tid begyndt at flytte ind, saaledes Pind-

svinet og Raphønen, og nylig er Raadyret set i Bygden. Fra Skogbrynet lyder rik Fuglesang utover Dalen.

Godt er det, naar Menneskene forstaaer at glæde sig over Naturens levende Liv, og vet, at det er deres Pligt at verne om denne Herlighet.

Plantelivet i Lier er rikt. Løvskogen vokser frodig. Av Løvtrær skal her særlig nævnes Asken, som der især paa Vest-siden av Dalen findes adskillig av. Av Naaetrær er Granen mest fremtrædende, Furuen mindre. Barlind findes ogsaa her og der.

Av vildtvoksende Planter er der en rik Mangfoldighet; for Botanikeren er Lier av stor Interesse. Som saa mangesteds paa Østlandet er der en rik Flora i Stenurer, som danner sig under bratte Fjeldskrænter, og saadanne har vi her t. Eks. paa Hørtekollen og Kroftkollen, der hvor Bjerkeskogen slynger sig som en Krans indunder den bratte Styrting. Av Steder ellers som utmerker sig i botanisk Henseende, kan nævnes Gullaugstranden med flere sjeldne Sump- og Vandplanter, og Strøket om Gjellebæk, hvor der som ofte paa kalkholdig Jord findes flere sjeldne Orchidéer. Endvidere Strøket omkring Holsfjorden. Her (hvor jeg personlig har iagttaaet Forholdene) findes bl. a. den eiendommelige Snylteplante Skjælrot (*Latræa Sqammaria*) og den pragtfulde Orchidé *Cypripedium Calceolus* (her kaldet «St. Olavs Bolle»). Fremdeles er der ogsaa en rik Flora paa Strøket fra Egge nordover forbi Sjaastad.

Men man behøver jo ikke at være Botaniker for at kunne glæde sig over Plantelivets Rigdom og Skjønhed. Det er noget, som er givet alle, saa derigjennem Kjærligheten kan økes til Bygd og Hjem.

Kap. 3. Administrative Forhold m v.

Lier Herred er delt i 4 Sogne, Frogner, Tranby, Sylling og Aassiden. Av disse hører Aassiden i kirkelig Henseende til Bragernes Prestegjeld, Drammen Provsti, mens de tre førstnævnte danner Lier Prestegjeld, som hører til Asker Provsti. — Om Prester i Lier se under Kirkehistorien (Kap. 30).

Lier Herred tilhører Lier, Røken og Hurum Sorenskriveri.

Sorenskrivere i Distriktet har været følgende: 1. *Tandberg*, Jørgen (fra før 1814 til 1821). 2. *Kierulf*, Martin (1821—48). 3. *Conradi*, Carsten Balthasar (1848—62). 4. *von Munthe av Morgenstjerne*, Christian Fredrik (1862—84). 5. *Rolfsen*, Ole Ambrosius (1884—1906). 6. *Fleischer*, Lars Kristian, f. 1852, utnevnt 1906.

Før Fogderiernes Ophævelse (for dette Distrikts Vedkommende i Aaret 1900) tilhørte Herredet Buskerud Fogderi.

Fogder i Distriktet har været følgende: 1. *Collett*, Johan. Han var Foged i 1814 og Medlem av Riksforsamlingen paa Eidsvold. Han blev samme Aar Amtmand i Buskeruds Amt. 2. *Harboe*, Henrik (1814—37). 3. *Hofgaard*, Gerhard (1837—46). 4. *Arnesen*, Haaken (1846—53). 5. *Ravn*, Tollef, (1853—73). 6. *Johansen*, Jochum Nicolai Müller (fra 1873 til Embedets Ophævelse 1900).

Herredet hører ind under Drammens Lægedistrikt.

Distriktslæger (tidligere Betegnelse: Landfysikus) i Distriktet har været: 1. *Münster*, Jørgen Andreas (1814—40). 2. *Pechel*, Frans 1840—57. 3. *Blich*, Thomas (1857—80). 4. *Dahl*, Johan Koren (1880—93). 5. *Pettersen*, Georg Henrik (1893—1912). 6. *Grimsgaard*, Vilhelm le Fevre, f. 1868, ansat 1912.

Herredet utgjør ét Lensmandsdistrikt.

Lensmænd i Distriktet har været følgende: Før 1840: 1. Lensmand *Sachs* og 2. Lensmand *Bjørn*. 3. *Alme*, Lars Johnsen (1840—75). 4. *Abrahamsen*, Nils (1875—96). 5. *Svang*, Ole Johannesen, f. 1864, ansat 1896.

Ovennævnte Sognedeling gjælder ogsaa i kommunal Henseende for Skolevæsenets og Fattigvæsenets Vedkommende. Hvad disse Ting angaar har Sognene sine egne Budgetter, mens det almindelige Herredsbudget er fælles for hele Herredet. Denne Sognedeling i kommunal Henseende fandt Sted i Aaret 1840.

Ved Lov av 22de Mai 1866 blev en Del av Herredet (dels av Aassiden og dels av Frogner) tillagt Drammens Kjøpstad. Folkemængden i den utskilte Del var 772.

Kap. 4. Ordførere i Lier m. m.

Formandskapsloven av 1837 traadte i Kraft fra 1ste Januar 1838. Den første Ordfører i Lier var resid. Kapellan Julius Aars, som valgtes til dette Hverv paa et Møte paa Gjæstgiverstedet Hegg den 31te Oktober 1837. Han var Ordfører i 1838, 39 og 40.

Efter ham fulgte Kirkesanger N. Hilsen i Aarene 1841, 42 og 43.

Ordfører i 1844 og 45 var Proprietær C. T. Christensen, i 1846 og 47 exam. juris H. Bergh.

For Aaret 1848 valgtes til Ordfører res. Kap. Johan Fritzner. Da han samme Aar fraflyttet Bygden, overtokes Hvervet av Viceordføreren, Kirkes. N. Hilsen.

I 1850 og 51 var N. Hilsen Ordfører og Hans Olsen Hennum Viceordfører.

I Aarene 1852 til 55 var res. Kap. M. Tønnesen Ordfører, Hans L. Smith Viceordfører.

For Aarene 1856 og 57 gjenvalgtes Tønnesen som Ordfører med Gaardbr. Andreas Egge som Viceordfører. Da Tønnesen fraflyttet Bygden, rykket A. Egge op som Ordfører i 1857.

Andreas Egge (f. 1816, † 1893) valgtes nu til Ordfører i samtlige Aar fra 1858 til 1880. Han har saaledes været Ordfører i Lier i 24 sammenhengende Aar, noget man vanskelig finder Sidestykke til. Som Viceordførere fungerte i 1858 til 69 Ole Olsen Foss, i 70—71 A. Aas, i 72—77 Brukseier H. J. Hofgaard, i 78—79 Hans Helgerud.

I 1880—81 var Gaardbr. Hans Helgerud Ordfører, Lars Hellum Viceordfører.

I 1882—83 var Gaardbr. Chr. Skjeggerud Ordfører, A. Aas Viceordfører.

I 1884—87 var Lærer Ole Jakob Sørnum Ordfører, M. Øksne Viceordfører.

I 1888 valgtes Gaardbr. Reinhart Eriksrud til Ordfører. Han fungerte som saadan i 14 sammenhengende Aar til og med 1901. Viceordfører var i 1888—93 Hans Helgerud, i 1894—1901 O. Landfald.

I 1902—07 var Gaardbr. Torger Holtmark Ordfører, L. Schwencke Viceordfører.

I 1908—10 var Oluf Landfald Ordfører, Bernhard Helgerud Viceordfører.

I 1911—13 var Oberstløjtnant H. J. Hofgaard Ordfører, Gaardbr. J. J. Svang Viceordfører.

Ordfører i 1914 er K. O. Skogen, Viceordfører Peder Olsen.

De kommunale *Møtesteder* var i de første Aar Hegg, Sørsdal og Norddal. I 1845 besluttedes at Møterne skulde holdes paa Foss mot en Betaling av 20 Daler pr. Aar. Herfra flyttedes de i 1848 til Sørsdal og i 1850 til Norddal. Møterne holdtes nu paa Norddal indtil 1904 da de — efter Lierbanens Aapning — flyttedes til Heggbro, og holdtes nu der, indtil *Lier Kommune-lokale* paa Haugestad ved Lier Station tokes i Bruk December 1907.

Det første Skridt til at skaffe Bygden dette Lokale blev tat i 1902, da der besluttedes avsat 4000 Kr. av Lier Sparebanks Midler til dette Øiemed. Dette gjentokes i 3 Aar. Kommune-lokalet blev bygget efter Tegning og Overslag av Arkitekt Næs og har kostet i fuldt monteret Stand Kr. 45,000.00.

*

Flere av de ovennævnte Ordførere har været *Stortingsmænd* fra Distriktet. Kirkes. N. Hilsen var Stortingsmand i 1848, 54, 57, 59—60 og 62—63. Brukseier H. J. Hofgaard (Viceordf.) var Stortingsmand i 1862—63 og 65—66. Ordfører Egge var Stortingsmand i 1871—73 og i alle Aar fra 1877—1888, Ordfører Sørnum i Aarene fra 1883—88 og T. Holtmark i 1910, 11 og 12.

*

Ved det første kommunale Valg i Aaret 1837 valgtes følgende Formænd og Repræsentanter for Herredet. De tilføiede Tal betegner det Stemmetail, som faldt paa disse.

Formænd. Hovedsognet. Proprietær Chr. Christensen 22, Gbr. Torger Vefferstad 21, Kirkes. Hilsen 18, Proprietær Jens Thams 17. *Tranby.* Hans Olsen Sørsdahl 21, Erik Haagensen Hennum 14. *Spylling.* Trond Enger 12, Pastor Julius Aars 11.

Repræsentanter. Hovedsognet. Lars Hansen Eeg 33, Christofer Hafskjold 26, Hans Eriksen Mehren 24, Ole L. Sørnum 22, Bernt Renskaug 19, Tollef Bakke 17, Christofer Brastad 17, Jørgen Vefferstad 17, Hans Paulsen Egge 15, Christofer Mehren 14,

Anders Olsen Helgerud 14, Jørgen H. Steen 13. *Tranby*. Jørgen Hansen Sørsdahl 25, Ole Nilsen Opsahl 21, Svend Olsen Sørsdahl 19, Ole Pedersen Haarberg 19, Thor Ulven 18, Lars Hellum 15. *Syilling*. Svend Narvesen Enger 10, Ole Tollefsen Svangstrand 10, Ole Jahnsen Horn 9, Bernt Halby(?) 9, Torger Skjeggerud 7, Truls L. Solberg 7.

Av Stemmetallet kan man se Valgdeltagelsens Størrelse dengang. Til Sammenligning anføres, at ved sidste kommunale Valg stemte: Paa Aassiden 194, i Frogner 927, i Tranby 246, i Syilling 391, tilsammen 1758 Stemmer.

Kap. 5. Folkemængden og dens Bevægelse.

Lier Herred hadde i Aaret 1801 4110 Indvaanere. Den hjemmehørende Folkemængde ved Folketællingerne efter 1814 var følgende:

Aar	Mænd	Kvinder	Ialt
1815			4322
1825			5268
1835			5793
1845	3017	3243	6260
1855	3387	3512	6899
1865	3740	3783	7523
1875	3434	3505	6939 ¹
1890	3765	3797	7562
1900	4161	4032	8193
1910	4504	4359	8863

Av de 8863 Indvaanere ved sidste Folketælling var 884 hjemmehørende paa Aassiden, 5246 i Frogner, 1454 i Tranby, 1279 i Syilling. Lier Prestegjeld hadde saaledes 7979 Indvaanere.

¹ Nedgangen imellem 1865 og 1875 skyldes, at endel av Herredet i 1866 blev tillagt Drammen.

Folketallet fordelt efter *egteskabelig Stilling* stiller sig saaledes i Aarene 1865 og 1910:

	1865		1910		Anmerkn.
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	
Ugifte	2357	2309	2929	2680	Opgaven for 1910 gjælder vistnok den tilstedeværende Folkemængde, hvorfor Tallet ikke ganske stemmer med foranstaaende Opgave over den hjemmehørende.
Gifte	1213	1203	1302	1380	
Enkemænd—Enker	164	270	169	280	
Fraskilte	6	1	3	4	
Uopgit			10	6	
Tilsammen	3740	3783	4413	4350	

Folketallet fordelt efter *Fødesteder* stiller sig saaledes for Aarene 1865, 1890 og 1910:

	1865	1890	1910
Antal Personer født i Lier Herred	5349	5183	5408
« i andre norske Herreder	1598	1682	2098
« i norske Byer	502	632	988
« i Sverige	74	201	169
« i Utlandet forøvrig		12	42

Det stigende Tal av Personer som er født utenfor Herredet viser, at der er foregaat adskillig Indvandring.

Folketallet fordelt efter Personernes *Alder* stiller sig saaledes ved Folketællingen i 1910: Under 15 Aar var 1736 Mænd og 1623 Kvinder, fra 15 til 30 Aar 1047 Mænd og 1013 Kvinder, fra 30 til 50 Aar 839 Mænd og 891 Kvinder, fra 50 til 70 Aar 591 Mænd og 609 Kvinder, over 70 Aar 194 Mænd og 203 Kvinder. — Man ser altsaa her — hvad der ogsaa forøvrig er almindelig — at av Barn er der flere Gutter end Piker, medens der paa høiere Alderstrin blir flere Kvinder end Mænd.

Her meddeles nu en Tabel, som viser Antallet av indgaaede Egteskaper, Fødte, Døde og Utvandrede for hvert 5-Aar fra 1860:

5-Aar	Giftede Par	Levende fødte	Herav født utenf. Egteskap	Døde	Overskud av Fødte	Utvandrede
1861—65	222	1177	101	686	491	?
1866—70	205	1025	96	803	222	166
1871—75	265	1013	117	585	428	137
1876—80	271	1129	110	651	478	127
1881—85	235	1193	92	645	548	290
1886—90	220	1168	87	716	452	200
1891—95	234	1205	86	651	554	103
1896—1900	231	1145	94	676	469	20
1901—05	230	1160	81	645	515	257
1906—10	223	1166	78	560	606	187

Disse tørre Tal har sin Interesse. De viser at Antallet av Egteskaper for hvert Aar gjennomgaaende er sunket i de sidste 40 Aar. Likeledes at Antallet av Fødsler har holdt sig temmelig uforandret, og at Antallet av Dødsfald er sunket. Tar man nu i Betragtning Herredets økede Folkemængde, saa ser man, at det man kalder «Folkemængdens Bevægelse» er svakere nu end før. Av ovenstaaende Tal, sammenholdt med Folkemængden, kan man regne ut, at mens der i Begyndelsen av 1870-Aarene aarlig var 7,8 indgaaede Egteskaper pr. 1000 Indbyggere, saa var det tilsvarende Tal i det sidst anførte 5-Aar 5,1. Og mens der i 70-Aarene aarlig var 29 Fødsler pr. 1000 Indbyggere, var der i de sidste Aar 26. Paa samme Tid er Dødeligheten gaat ned fra 16,9 aarlig pr. 1000 Indbyggere i 70-Aarene til 12,6 i de sidste Aar. For de sidste Aars Vedkommende svarer disse Tal temmelig nær til de Tal, som gjælder for Norge som Helhet, hvad Egteskaper og Fødsler angaar, mens Dødsprocenten i Lier er noget lavere end i Riket i det hele (12,6 pr. 1000 mot 14 i Riket i det hele).

Endvidere skal her meddeles Opgave over Befolkningens Fordeling efter Erhverv i Aarene 1865 og 1910. (Naar der her

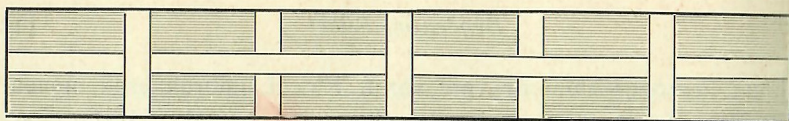
staar: Personer hvis Erhverv var t. Eks. Landbruk, saa menes der Personer, som enten selv eller gjennom sin Husfar var knyttet til nævnte Erhverv).

Aar	Antal Personer, hvis Erhverv var:					Personer uten Erhverv
	Landbruk og Fiskeri	Industri	Handel og Sjøfart	Immaterielt Erhverv	Formue, Pension o. l.	
1865	4845	1604	633	135	28	278
1910	4113	3012	816	228	235	375

Føderaadfolk er medregnet under Landbruk.

Vi ser altsaa herav, at Antallet av de til Landbruket knyttede Personer er gaat tilbake. Det betyr ikke en Tilbakegang for Landbruket, men henger sammen med, at der i 1865 endnu ingen Landbruksmaskiner var, saa der trængtes mer Folkehjelp. Vi ser ogsaa av ovenstaaende Tabel, at Antallet av Industri-drivende er gaat betydelig frem.

Vi avslutter denne Oversigt over Befolkningen i Lier med Ole Vig's kjendte Ord: «Landets bedste Skat er Folket».

2det Avsnit.

Næringslivet.

Kap. 6. Jordbruket i Lier.

Jordbruket er det mest aandsfyldte, det mest harmonisk fuldkomne av alt materielt Arbeide. Ti Jordbruket er bygget paa et enestaaende Samspil av Kræfter; Jordbundens skjulte Kræfter, Sollysets, Varmens, Luftens og Regnets Kræfter, Frøets Spirekraft og levende Skabningers Livskraft, alle disse Kræfter blir i Jordbruket tat i Tjeneste av den menneskelige Tanke og bragt til harmonisk Samspil. Jo bedre dette kan lykkes, des bedre vil Jordbruket bære sin Frugt. Og Jordbruket er det, som skaffer Menneskene de første og viktigste Livsbetingelser; av dets Frugter er det vi alle lever. Og Jordbruket er den Næringsvei, som mest av alle binder Mennesket til et bestemt Sted, og derfor gir Menneskene en Plet paa Jorden, som det fra Slægt til Slægt kan kalde sit Hjem.

Indledning. Jordbrukets Historie.

Lier er en Jordbrukets Bygd av første Rang. I det nye norske Konversationsleksikon omtales Lier Herred som et av Østlandets bedste Jordbruksdistrikter, og Lierdalen som et av Østlandets

prægtigste og bedst dyrkede Partier. Man faar et umiddelbart Indtryk av dette, naar man ser ut over Bygden en Dag ved Sommertid. Og vi skal her eftervise Jordbrukets Stilling i Enkeltheter.

Lier Herred har (efter Jordbrukstællingen i 1907) 68,916 Maal Aker og Eng (heri iberegnet 2398 Maal Have). Dette vil si, at 22,2 pct. av Herredets samlede Areal er opdyrket. I Lier er der endvidere 4100 Maal Jord skikket til Opdyrkning. I Aarene 1901—07 opdyrkedes 1000 Maal.¹

Jordbrukets Historie i Lier falder selvfølgelig i mange Ting sammen med Jordbrukets Historie paa Østlandet i det hele, ved Siden av at der ogsaa spiller ind særlige Omstændigheter for denne Bygd. Jordbruket har jo været drevet i dette Land fra den graa Oldtid, men i tidligere Tider ofte med litet Utbytte i Forhold til Arbeidet. Mangel paa Redskaper har gjort sit, men Aarsaken har ogsaa været den indgrodde Tilbøielighet til at bli ved det gamle. Det er i Begyndelsen av det 19de Aarhundrede, at Jordbruket tar Opsving. Ved den Tid begyndte man med Høstpløining, hvorved man ikke bare opnaar at faa bedre Tid til Vaararbeidet, men ogsaa at Jordsmonnet blir bedre skikket for Avling. Ved denne Tid blev der ogsaa Fart i Potetesdyrkingen, hvilket igjen hadde tilfølgende, at man begyndte med et mere planmæssig Vekselbruk. Litt længer ut i Aarhundredet begyndte en mere rationel Gjødelsebehandling at bli almindelig. Dette var altsammen Ting, som kunde gjøres uten nævneværdig større Driftsomkostninger, men Forstaaelsen vaagner ogsaa av, at Jordbruket til sine Tider kræver større Utlæg, som først efterhaanden gir Utbytte. Særlig kan her nævnes Arbeidet med Jordens Avgjøfning (Drænering), som fra 1850-Aarene vandt Indpas. Alt dette er store Fremskridt.

Nutidens Anvendelse av Videnskapen i Jordbrukets Tjeneste skriver sig væsentlig fra den tyske Professor Justus Liebig, som omkring 1840 utgav sit Verk om Jordbrukets Kemi. I Tiden fremover blir nu Anvendelsen av Kunstgjødelse mer og mer al-

¹ I Buskeruds Amt er ca. 4 pct. av Arealet Aker og Eng, og i hele Riket ca. 3 pct.

mindelig. — En Tid efter Mitten av Aarhundredet faar man saa de bedrede Kommunikationer, paa samme Tid som ogsaa Byernes Opsving og Industriens Vekst skapte større Avsætningsmarkeder. De bedrede Kommunikationer gjør det baade lettere at transportere Produkterne fra Gaardene, og at tilføre disse hvad der trænges utenfra, Kunstgjødsel og Krafftfor. Omkring 1870-Aarene begyndte den landbruksøkonomiske Samvirken i Form av Meieridrift, og ved denne Tid holder de første Slaamaskiner sit Indtog, senere efterfulgt av alleslags andre Landbruksmaskiner, paa samme Tid som ogsaa de forskjellige Slags ældre Redskaper undergik Forbedringer. Efterhaanden reiser sig mere og mere tidsmæssige Landbruksbygninger, og man lægger an paa at forbedre Kvægracerne. Man arbeider med Jordforbedringer og Fodringsmetoder for at finde de bedste Driftsmaater, alt i Forbindelse med et mere utviklet Regnskapshold.

Disse Jordbrukets Utviklingslinjer er tydelig utpræget ogsaa her i Lier. Det kan dog her merkes, at den i Kap. 16. omtalte «Føringskjøring» en længere Tid fremover har været til Hinder for Jordbrukets Utvikling i denne Bygd. Mange Lierbønder drev da med Varetransport og Plankekjøring fra Bygderne ovenfor, hvorved de kom til at lægge mindre Vegt paa Jordbruket. Det blev ogsaa Hesten, som da fik Brorparten av Foret. Denne Kjøretrafiks Ophør blev til Gavn for Jordbruket i Lier.

Hermed gaar vi over til de enkelte Grene av Jordbruket.

Akerbruket, Kornavling m. v.

Av de ovenfor nævnte 68,916 Maal Aker og Eng (1907) var 19,711 Maal Aker. Herav var særskilt anvendt til:

Hvete	992 Maal	Poteter	2635 Maal
Rug	1179 —	Turnips	1553 —
Byg	2045 —	Kaalrabi	51 —
Havre	9046 —	Grønfor	1206 —
Blandkorn	130 —	Andre Vekster	213 —
Erter	421 —	Brak	240 —

Tilsammen 19,711 Maal.

For nærmere at klargjøre Akerbrukets Utvikling skal her meddeles en Tabel over *Utsæd i Lier Herred* i Aarene 1835, 45, 55, 65, 75, 90, 1900 og 1907, alt anført i Hektoliter:

Aar	Hvete	Rug	Byg	Havre	Blandkorn	Erter	Ialt Korn-sæd	Poteter
1835	50	81	468	3276	8	125	4008	6856
1845	88	130	622	3720	20	112	4692	8023
1855	197	162	701	3186	39	91	4376	6537
1865	315	211	956	2628	4	92	4206	6364
1875	238	207	1240	2184	20	53	3942	4780
1890	187	158	871	2417	6	65	3704	5677
1900	271	122	541	2750	7	43	3734	5347
1907	254	245	513	3202	44	125	4383	7744

Ser man nu paa denne Tabel, vil man lægge Merke til at Korn dyrkingen omkring 1870-Aarene gik adskillig tilbake, og først i det sidste atter er steget. Denne Tilbagegang betyder imidlertid ikke en Tilbagegang for Jordbruket i det hele, men henger sammen med, at der ved den Tid foregik en Omlægning fra Kornavl til Fjøsdrift. Dette henger igjen sammen med den sterke Synken i Kornpriserne, da de store transatlantiske Dampskibe i 70-Aarene begyndte at kaste Masser av billig amerikansk Korn ind paa Markederne i Europa. — Som nedenfor skal vises steg Kvægholdet betydelig paa den Tid, da Kornavl gik tilbake.

Utsædens *Foldighet* stiller sig saaledes i de nedenfor nævnte Aar:

Aar	Hvete	Rug	Byg	Havre	Blandkorn	Erter	Poteter
1835	8	8	6	4	5,5	5,5	6,5
1871—75	8	13	10	8	9	7	7
1906—10	11	12	12	10	12	8	6

Altsaa en betydelig øket *Foldighet* for Byg og Havre, men nogen Tilbagegang for Poteter.

Fremdeles meddeles en Beregning over Kornavlén m. v. i nedennævnte Aar, angit i Hektoliter:

Aar	Hvete	Rug	Byg	Havre	Blandkorn	Erter	Poteter
1835	400	648	2808	13,104	44	678	44,564
1871—75	1904	2691	12,400	17,472	180	371	33,460
1906—10	2794	2940	6144	32,020	528	1000	46,464

Og i disse Statistikkens tørre Tal er avtegnet for os de mange Dagsverk fra Plogen sættes i Jorden til Avlingen er bragt i Hus.

Vi skal saa høre litt om de enkelte Kornsorter m. v.

Hvete og *Rug* dyrkes næsten bare i den nedre Del av Bygden. Hvad disse Kornsorter angaar brødføder Herredet sig ikke; Størstedelen av hvad der brukes, maa kjøpes. *Byg* og *Havre* dyrkes jevnt over hele Bygden. Av Bygget er neppe noget tilovers til Salg, derimot sælges endel Havre, den væsentlige Del blir dog brukt paa Gaardene. Den Havre som sælges gaar omtrent udelukkende til Drammen.

Den Bygsort som mest dyrkes, er den 6-radede Bjørnebybyg. 2-radet Byg er litet i Bruk. De Havesorter som nu er kommen mest i Bruk er den skotske Ligowo og den svenske Guldregn, mens Dyrkingen av den gamle norske Havre er gaat tilbake.

Som man ovenfor ser, er den sidste Statistik fra 1910. Man kan si, at Kornavlingen i de sidste Aar er gaat betydelig fremad.

Noget Salg av *Erter* foregaar ikke.

Poteter dyrkes selvfølgelig over hele Bygden, særlig dog i Strøket omkring Egge og Utengen; Gaardene her har god Sandjord. Av Poteter sælges ikke litet, antagelig mellem 30 og 40 pct. av Avlingen. Salget foregaar dels til Drammen og dels til Kristiania, omtrent likemeget til hvert Sted.

Hertil kommer *Frøavlingen* (Timotei og Kløver). Frøavl var der før 1860-Aarene ikke i Lier. I 1857 bemyndigedes Landbforeningens Bestyrelse at indkjøpe av Frø 550 Pund (et Pund = 1/2 Kg.) rød Kløver, 400 Pund Timotei og 30 Pund Alsikakløver. Nu avles der endel Timoteifrø til Salg, av Kløverfrø

derimot ikke saameget som trænges. Men det hjemmeavlede Frø ansees som det bedste.

I de senere Aar er *Turnipsavlen* blitt en viktig Gren av Jordbruket. Denne begyndte først her i Lier i Begyndelsen av 90-Aarene. Foregangsmand var her Apoteker Stillesen paa Sommerro. Nu er Turnipsavlen blitt en viktig Avl paa alle Gaarder. Den mest dyrkede Sort er Dales hybrid.

Som ovenfor nævnt var der i 1907 lagt ut til Turnips 1553 Maal. Avlingen kunde da anslaaes til ca. 160,000 Hl. Nu er den øket og maa vistnok sikkert sættes til 200,000 Hl.

Endelig skal her nævnes Dyrkning av Grønfor. Utsæden utgjorde i 1875 122 Hl., i 1890 225 Hl., i 1900 290 Hl. og i 1907 464 Hl., og er saaledes stadig øket.

Vi gaar saa over til den anden Gren av Jordbruket, nemlig

Høiavlingen.

Som før nævnt var der i 1907 ialt 19,711 Maal Aker. Hvad Arealet av Eng angaar stiller Forholdet sig i 1907 saaledes:

Kunstig Eng til Græsfrøavl	1,041	Maal
— — - Høislaatt	43,893	—
— — - Beite	336	—

Ialt kunstig Eng 45,270 Maal.

Hertil kommer:

Naturlig Eng til Høislaatt	1,171	-
— « - Beite	366	—

Ialt Eng 46,807 Maal.

Lægges hertil Arealet for Aker 19,711 Maal og for Have 2,398 Maal, fremkommer det førnævnte Tal 68,916 Maal kultiveret Jord.¹

Sættes nu en Høiavl av ca. 500 Kg. pr. Maal kunstig Eng og ca. 300 Kg. pr. Maal naturlig Eng, skulde den samlede Høiavl utgjøre ca. 22,300 Ton eller ca. 140,000 Skippund.

¹ I Aaret 1865 var Arealet av kultiveret Jord følgende:

Aker og dyrket Eng	62,440	Maal
Naturlig Eng	334	«

Tilsammen 62,774 Maal.

Paa Gaarden Holtsmark er der ført en Fortegnelse over Høilæssenes Antal i de sidste 100 Aar. Antallet av Høilæs var paa denne Gaard i 1814 150, i 1820 150, i 1830 110, i 1840 140, i 1850 125, i 1860 170, i 1870 170, i 1880 180, i 1890 160, i 1900 280, i 1913 500. Herved er at mærke, at Læssene var i tidligere Tider meget mindre end nu, da Høiet blev kjørt paa Slæder.

Til Forklaring av Høiavlens Fremgang meddeles her følgende Opgave over Utsæd av Græsfrø i Lier Herred: I 1875 var Utsæden 9,590 Kg., i 1890 13,473 Kg., i 1900 18,552 Kg., i 1907 20,405 Kg. Som man ser er her en stadig Fremgang.

Salg av Høi er foregaaet fra enkelte Gaarde i den nedre Del av Bygden. Det er dog nu for det meste ophørt. Enkelte Gaarde, hvis Drift før var baseret paa Høisalg, er nu gaaet over til Oksehold.

Hvad der i særlig Grad har forandret Jordbruksarbeidets Karakter i de sidste 30—40 Aar er den stadig mere utstrakte Anvendelse av Maskiner. Vi meddeler en Opgave over Antallet av Landbruksmaskiner for enkelte Aar:

Aar	Slaa-maskiner	Saa-maskiner	Hesteriver	Damp-tærsker-maskiner
1875	15			2
1890	210	14		1
1900	373	80		1
1907	494	192	348	1

I de senere Aar er anskaffet flere Benzinmotor-Tærskværk. Efterat imidlertid nu i det sidste Aar de elektriske Kraftledninger har spændt sine Traade Bygden rundt, vil Tærsking etterhaanden mer og mer komme til at foregaa ved elektriske Motorer paa de enkelte Gaarde. Hvilken Indflydelse den elektriske Drivkraft vil faa paa Landbruksforholdene i det hele, vil Fremtiden vise.

Av Landbruksmaskiner som ikke er nævnt ovenfor, findes der i Bygden 6 à 7 Selvbindere og 1 Høilæsser.

*

Anvendelsen av Kunstgjødning begyndte at bli almindelig i 80-Aarene. Kunstgjødningen anskaffes for det meste gennem Indkjøpslag: som Regel er disse knyttet til Meierierne. Av saadanne Indkjøpslag er der nu 9 (Reistad, Lier, Tranby, Heien, Sørsdal, Torsrud, Egge, Mehren, Oddevall). Antagelig indkjøpes der nu aarlig Kunstgjødning for ca. 40,000 Kroner. (Til Sammenligning anføres, at Værdien av den naturlige Gjødning antagelig kan anslaaes til ca. 150,000 Kr.). — De samme Indkjøpslag besørger ogsaa Indkjøp av Kraftfor.

*

Tillæg. En Vækst som før i Tiden har været meget dyrket i Lier, men hvis Dyrkning nu er ophørt, er *Linen*. En vigtig Gren av det kvindelige Arbeide paa Gaardene var da Spinding og Væving av Lintøi. Lindyrkingen er imidlertid her i Lier ophørt for 25 à 30 Aar siden.

*

Vi gaar saa over til den vigtigste Del av Jordbruket, nemlig

Husdyrbruket.

Vi kalder denne Gren den vigtigste. Før Krisen i 70-Aarene har man muligens regnet Akerbruket (Kornavlén) for omtrent likesaa viktig. Om end Kornavlén atter er i Fremgang, saa er det dog nu Husdyrbruket, som Gaardsdriften i det store og hele er baseret paa.

Her meddeles først en Opgave over Husdyrholdet i Lier i Tiden fra Aar 1835. Antallet var i de nedenfor anførte Aar:

Aar	Hester	Storfæ	Sauer	Gjeter	Svin	Høns	Ænder	Gjæs	Kalkuner	Bikuber
1835	615	2450	2351		484	Opgaver mangler				
1845	783	3092	2948	5	498	— « —				
1855	837	3236	2943	9	496	— « —				
1865	853	3196	2813		390	— « —				
1875	866	4093	2389		337	— « —				
1890	940	4922	1381	4	495	6772	24	14	25	247
1900	1196	4683	646	4	897	12459	11	15	18	249
1907	1100	5632	409		1389	11798	39	81	52	160

Hvad angaar de enkelte Arter Husdyr skal anføres:

1. *Hesten*. Man ser at Hesteholdet sank litt fra 1900 til 1907, men maa antages at være steget senere. Hertil kommer ogsaa, at Dyrene nu er større og bedre end før. Bygden skaffer sig selv de Hester som trænges, idet de Hester som kjøpes andetsteds fra, ikke er flere end de som sælges ut av Bygden. For Hesteavlens Fremme er der en Lier Hesteavlforening, som har været i Virksomhet i ca. 15 Aar.

2. *Storfæet*. Som man ser steg Antallet av Storfæ betydelig efter 1870-Aarene, da Jordbruket blev omlagt i Retning av Kreaturhold. En Synken i 1890 har været av rent midlertidig Art. Antallet av Storfæ antages at være betydelig steget siden sidste Tælling i 1907.

Lier Landboforening, som blev stiftet i 1857, har arbeidet for at forbedre Racen. Første Kvægutstilling (Dyrskue) i Lier holdtes i 1858. Kvægutstillinger har senere været holdt i 1879, 1889, 1891, 1894 og 1899.¹ I 1879 besørget Landboforeningen indkjøpt 6 Telemarksoxer til Forbedring av Racen, men uten at der blev noget tilfredsstillende Resultat. Telemarkskvæget, som er et utpræget Fjeldfæ, syntes at passe mindre for Forholdene her i Bygden; særlig passer det ikke for den stærke Staldfodring som her drives. Det syntes at miste sit vakre og fine Præg. I 1890 bevilget saa Herredsstyret 1000 Kr. til Indkjøp av Ayshire-Oxer (skotsk Race). Dette Forsøk fik heller ikke synderlig Betydning. Ayshireracen kom ogsaa i Miskredit, da det flere Steder i Landet viste sig, at Dyrene av denne Race ofte var tuberkuløse.

I den følgende Tid opstod der inden Landboforeningen adskillig Uklarhet angaaende Racespørsmålet. Denne Famlen har hat tilfølg, at Landboforeningen i Aarene utover ikke fik bragt Spørsmålet nærmere nogen Løsning. Imidlertid stiftedes i 1905 en privat Okseholdsforening, som senere er efterfulgt av 3—4 saadanne. Disse Foreninger har gjort Forsøk med det røde kollete Østlandskvæg, og som det synes har Forsøkene faldt heldig ut. I 1913 indvilget Landhusholdningsselskapet Andragender om Av-

¹ Samtidig med disse Kvægutstillinger, undtagen den første i 1858, holdtes der tillike Havebruksutstilling.

holdelse av Utvalgsskuer, og saadanne blev holdt i nævnte Aar. Hermed er Lier kommen med i Rækken av de Bygder, som driver planmæssig Husdyravl med en anerkjendt norsk Kvægrace, skikket for Distriktet. Endnu kan man dog vel si, at den endelige Løsning av Racespørsmålet er en Opgave, som hører Fremtiden til.

Før vi gaar over til at omhandle Melkeproduktionen skal kortelig nævnes det øvrige Husdyrhold.

Sauholdet er, som man ser, gaat stærkt tilbake. Sauen holdes nu væsentlig bare i Skogdistrikterne (særlig i Øverskogen); i selve Dalen vil den snart være helt forsvundet. Aarsaken er dels Mangel paa Havnegang, dels det vanskelige Gjørdehold, dels og fornemmelig den Mishandling Sauen er utsat for av omstreifende Hunder.

En og anden *Gjet* har været holdt, nærmest vel for Fornøielsens Skyld.

Svineholdet ser man av foranstaaende Tabel er stærkt øket i de senere Aar. Efter sidste Tælling var Antallet av Svin 1389, Tallet maa nu antagelig sættes til ca. 2000. I 1891 gjordes det første almindelige Forsøk paa at fremme Svineavl ved Indkjøp av Avlsdyr av den engelske Yorkshirerace. En Svineavlstation (Amtets) har været holdt i Lier en kortere Tid. Salget av Flesk foregaar væsentlig til Drammen. Tidligere fandt denslags Salg Sted omtrent bare om Høsten, men foregaar nu jevnt over hele Aaret.

Fjærkræavl er nu i betydelig Fremgang. Eggepriserne er øket. De almindeligste Hønsracer i Lier er de brune og hvite Italianere; forøvrig holdes alle Slags Racer.

Biavl var gaat noget tilbake i 1907, men er senere betydelig øket.

Vi gaar saa over til at behandle

Melkeproduktion og Meieridrift m. v.

Naar man ser paa Tabellen over Storfæholdet frem igjennem Aarene, saa maa man ogsaa ta i Betragtning det stadig økede Melkeutbytte av hver Ko. Nogen Opgave fra Aarhundredets første Tid foreligger ikke; men Foringen var jo i den Tid meget daarligere

end nu og Anvendelsen av Krafftfor og Turnips ukjendt. (Nogen Sulteforing har dog ikke været praktiseret i Lier i de sidste 100 Aar). I Aaret 1870 opgaves den gjennemsnitlige aarlige Melkemængde pr. Ko at være 1400 Potter. I Aaret 1910 var den aarlige Melkemængde pr. Ko steget til 2000 Liter.

Saa ifølge Statistiken. Et noget høiere Tal opgives av Kontrolforeningen i Lier. Denne Forening stiftedes 1902. I Aaret 1913 var den aarlige Melkemængde av de kontrollerede Dyr gjennemsnitlig 2480 Liter.

Før Tiden omkring 1840 har der ikke foregaaet noget Salg av Melk fra Gaardene i Lier. Al Melk blev behandlet paa Gaarden, og Smør og Ost solgt. Omkring 1840 begyndte endel Melkesalg til Drammen. Den store Forandring i Melkeproduktionens Avsætningsforhold fandt Sted, da Meierierne oprettedes.

I 1870 var der 3 Meierier i Lier (se nærmere nedenfor). Omkring dette Aar solgtes der ca. 345,000 Potter Melk til Meierierne og antagelig noget lignende til Drammen. Av Smør solgtes der i nævnte Aar ca. 12,000 Kg, av Ost ca. 40,000 Kg. (Prim indbefattet). Prisen paa Melk opgaves da til 10 Øre pr. Pot, for Smør Kr. 1.60 pr. Kg. og Ost Kr. 0.47 pr. Kg.

Meierier.

Det ældste Meieri i Lier er Sylling Meieri, oprettet 1865. Derefter følger Tranby Meieri, oprettet 1869, Sjaastad Meieri, oprettet 1870, Egge Meieri, oprettet 1872. Disse første Meierier benævntes ogsaa Ysterier, da de fra først av var beregnet paa Tillavning av Smør og Ost. Senere gik disse Meierier likesom de, som oprettedes i den følgende Tid, over til væsentlig at drive Melkesalg.

Melkemængden for de her nævnte 4 ældste Meierier var i Aaret 1875:

Sylling Meieri . . .	107,637	Potter
Tranby — . . .	106,478	—
Sjaastad — . . .	132,507	—
Egge — . . .	85,910	—

Nu er der i Lier 11 Meierier. Der meddeles her en Fortegnelse over disse med Aaret for deres Oprettelse, og Melkemængden i 1910, angit i Kilogram:

1. Sylling Meieri, oprettet 1869,	Melkem. i 1910	476,317 Kg.
2. Tranby — — 1869,	—»—	468,236 »
3. Egge — — 1872,	—»—	452,508 »
4. Oddevald — — 1879,	—»—	150,000 »
5. Mehren — — 1881,	—»—	186,765 »
6. Torsrud — — 1883,	—»—	179,000 »
7. Lier — — 1884,	—»—	1,174,516 »
8. Reistad — — 1884,	—»—	441,972 »
9. Heien — — 1884,	—»—	252,120 »
10. Sørsdal — — 1888,	—»—	229,094 »
11. Viulstad — — 1899,	—»—	364,440 »

Den samlede Melkemængde for disse 11 Meierier var altsaa i Aaret 1910 4,374,968 Kg.

Tænker vi os, at denne Melkemængde blev kjørt paa en uaabrukt Rad av Vogne, 800 Kg. paa hver Vogn og 5 Meter Veiplass pr. Vogn, saa vilde denne Vognrad naa ut over en Veistrækning av noget over 27 Kilometer. — Vi udtaler vor Agtelse for alle dem, som steller i Fjøsset, og ved hvis Arbeide denne Melkemængde tilveiebringes.

Som nævnt har disse Meierier været anlagt væsentlig paa Melkesalg. I 1912 begyndte Meierierne at slutte sig til Kristiania Melkeforsyning, hvortil nu alle Meierier, med Undtagelse av Reistad og Viulstad, hører.

Hvad Melkeproduktionen angaar maa tilføies, at enkelte Gaarder fremdeles sender Melken direkte til Drammen, likesom der er Strøk av Bygden, som ikke har Anledning til at sende Melk til Meieri (saaledes Øverskogen i Sylling).

Sæterdrift findes ikke nu længer i Lier, mens den tidligere har været drevet i nogen Grad. Av Havneganger har Bygden forholdsvis litet, saa Staldforing er almindelig. Kreaturerne holdes paa de fleste Gaarder ute bare 3—4 Uker paa Eftersommeren.

Forhold forøvrig vedrørende Jordbruket.

Slagtevegt og Værdi er opgit saaledes for Aarene 1875 og 1907:

	1875		1907	
	Vægt i Kg.	Værdi i Kr.	Vægt i Kg.	Værdi i Kr.
Hester		320		400
Kjør	120	92	140	150
Voksne Faar	18	16	20	20
— Svin	150	?	100	90

Herav fremgaar at Værdien er steget, for Kjørs Vedkommende fra Kr. 0.77 til Kr. 1.07 pr. Kg., og for Faar fra Kr. 0.89 til Kr. 1.00 pr. Kg.

Det landøkonomiske *Bygningsvæsen* har undergået store Forandringer i de sidste 100 Aar. De gamle Fjøs beskrives som mørke og utrivelige; Kjørene stod bundet til Væggen og Gjødselen blev baaret ut. Der har nu i de sidste 25 á 30 Aar været stor landøkonomisk Byggevirksomhet i Bygden. De nyere Bygninger har gennemgaaende Stenfjøs, i Almindelighet Mursten med cementstøpt Gulv og Himling.

Ved *Landbrukets Arbejdsforhold* er her som andetsteds at merke, at Husmandsvæsenet mer og mer er forsvundet. Hvad Tilgangen av Gaardsarbeidere angaar er Forholdet her ikke vanskeligere end andetsteds. Mandlige Arbeidere faar man for det meste fra Bygden eller fra nærliggende Bygder; Budeierne kommer for det meste fra Hallingdalen. Den almindelige Løn for en Gaardsdreng er ca. 400 Kroner, for en Budeie mellem 300 og 400.¹ Forholdet mellem Husbondsfolk og Tjenere er i det hele godt; fælles Bordsætning er almindelig.

Landbruksskole. I Aaret 1837 oprettet Agronom Christensen en Landbruksskole paa sin Gaard Linnes. (Christensen var Elev av Landets første Landbruksskole, oprettet i 1825 paa Sem i

¹ For 70—80 Aar siden var den almindelige Løn for Gutter 5 Daler og Klæder, for Piker 2 Daler og Klæder.

Jarlsberg). Denne Skole paa Linnes, som dreves ved privat Foretagsomhet, nedlagdes i 1843. I 1846 overtok Christensen Bestyrerposten ved den av Amtet da oprettede Landbruksskole, som fra 1846—48 holdtes paa Linnes. I 1849 flyttet Skolen til Øksne i Lier, samtidig som der ansattes en teoretisk Lærer (D. Swensen). I 1852 flyttet Skolen til Norderhov. Denne Buskeruds Amts flytbare Landbruksskole nedlagdes i 1863.

Lier Landboforening opprettedes i Aaret 1857 efter Initiativ av Brukseier Hans Hofgaard paa Sjaastad. Foreningens Formaal var at fremme Landbonæringen i alle dens Former, og tillike arbeide for en god Samfundsand i Bygden. Fra først av hadde Foreningen 20 Medlemmer.

Landboforeningen har arbeidet med alle Spørsmal, som har været oppe til Fremme av Landbovæsenet; den har tat Initiativ til Opprettelse av Meierier, til Ansættelse av kommunale Gartnere, til Forbedring av Kvægracer gjennom Avholdelse av Utstillinger og ved Indkjøp av Avlsdyr. Den har holdt Præmiepløininger, Blinkningskurser, Grøntsakekurser, Foredragskurser til Behandling av aktuelle Spørsmal. Disse har altid været godt besøkt. Den har besørgt Fællesindkjøp av Frø og Redskaper, og har nylig indkjøpt en Klovskjæreboks, et paakrævet Apparat der hvor Dyrene, som her i Lier, staldfodres. Den arbeider nu paa Opprettelse av en Kvægassurancforening. — Den kommunale Planteskole sorterer under Landboforeningen. Foreningens Medlemstal er nu ca. 90. Formand er for Tiden Gaardbruker Augén Bergfløt.

*

Matrikulskyld og Jordbrukenes Fordeling. Lier Herred har en Matrikulskyld paa 4131.50 Skyldmark.¹ Herav falder 203.50 Skyldmark paa Aassiden Sogn, 2359.23 paa Frogner, 844.39 paa Tranby og 724.38 paa Sylling Sogn.

¹ Lier staar som Nr. 5 av Rikets Herreder, efter Aker, Ringsaker, Nes paa Romerike og Stange.

Jordbrukenes Fordeling efter deres Areal — forsaavidt angaar de særskilt skyldsatte Bruk — stiller sig i Aarene 1865 og 1907 saaledes:

	Antal Bruk i 1865	Antal Bruk i 1907	Procent av det hele Antal	
			i 1865	i 1907
1. Bruk uten dyrket Jord		134		
2. — med indtil 5 Maal dyrket Jord	125	138	17,2	42,5
3. — « fra 5— 10 « —«—		66		
4. — « « 10— 20 « —«—		87		
5. — « « 20— 50 « —«—	219	172	30,2	17,2
6. — « « 50— 100 « —«—	320	182	44,1	35,2
7. — « « 100— 200 « —«—		170		
8. — « « 200— 500 « —«—	52	46	7,1	4,6
9. — « « 500— 1000 « —«—	9	3	1,2	0,3
10. — « over 1000 « —«—	1	1	0,1	0,1
	726	999	100 %	100 %

Herav fremgaar, at Antallet av Smaabruk (med dyrket Jord under 20 Maal) fra 1865 til 1907 er steget fra 17,2 % til 42,5 %, mens Antallet av større Bruk (med over 200 Maal dyrket Jord) er sunket fra 8,4 % til 5 % av det samlede Antal.

I Lier var der i 1907 desuten 199 ikke særskilt skyldsatte Bruk. Herav var 31 uten dyrket Jord, 142 med indtil 20 Maal dyrket Jord og 26 med over 20 Maal dyrket Jord. Iberegnet disse stiller Forholdet sig i 1907 saaledes, at 13,8 % av brukene var uten dyrket Jord og 36,1 % med indtil 20 Maal dyrket Jord.¹

Gjennemsnittsprisen paa faste Eiendomme, angit i Kroner pr. Skyldmark, var:

I Aarene 1852—55. . Kr. 1381	I Aarene 1886—90. . Kr. 1656
- — 1856—60 . » 2132	- — 1891—95. . » 1814
- — 1861—65. . » 1780	- — 1896—1900 » 1984
- — 1866—70. . » 1600	- — 1901—05. . » 2272
- — 1871—75. . » 1513	- — 1906—10. . » 2471
- — 1876—80. . » 1644	- — 1908—12. . » 2625
- — 1881—85 . » 1875	

¹ De tilsvarende Tal for hele Riket var i 1907: 9,13 % uten dyrket Jord og 57,52 % med indtil 20 Maal dyrket Jord. — Over 100 Maal hadde i 1907 18,4 % av Brukene i Lier. De tilsvarende Tal for Riket er 6,83 %.

Vi kan her lægge Merke til den sterke Synken av Eiendomspriserne omkring 1870-Aarene. Dette hænger sammen med Jordbrukskrisen i disse Aar. For Liers Vedkommende kommer her en Omstændighet til. Drammen hadde nemlig hat sit nærmeste Opland i den nedre Del av Lier. Da Drammen—Randsfjordbanen aapnedes i 1866 blev dette Forhold forrykket, Drammen fik sit jettest tilgjengelige Opland paa en anden Kant. Derved sank Eiendomspriserne i nedre Lier, flere Gaardeiere led i den Tid store Tap. Forholdet forandredes da Lier i 1872 fik Jernbane-forbindelse med Kristiania og Drammen. I de senere Aar er Priserne sterkt steget.

Fra Matrikuleringen i 1865 (som ligger til Grund for den nuværende Skyldsætning) findes bl. a. følgende Opgaver vedrørende Gaardene i Lier:

Antal Bruk med tilstrækkelig Havnegang var 41 (herav 13 i Tranby og 17 i Sylling). Antal Bruk med nogen, men utilstrækkelig Havnegang var 302. Antal uten Havnegang var 276. Havn i Utmark hadde 33 Gaarde.

Av Gaardene var 333 letbrukte, 219 middelsbrukte og 174 tungbrukte.

*

Tungbrukt eller letbrukt — her spiller ogsaa Interessen og Arbeidsglæden ind. Og disse Arbeidets gode Drivkræfter ønsker vi altid maa være tilstede hos dem, som dyrker Lierbygdens Jord.

Kap 7. Havebruk i Lier.

Havebruket gjør Lier i særlig Grad til en blomstrende Bygd. I en straalende Skjønhetsdragt er Bygden klædt ved Forsommertid, naar de tusener og atter tusener av Frugttrær staar i Blomst. Og til dette store Havebruk knytter sig et sterkt og travelt Arbeidsliv, et godt økonomisk Utbytte og en lys Tro paa Bygdens Fremtid.

Havebrukets Historie i Lier. I Essendrops Bok om Lier av 1761 nævnes litt om Urte- og Træhaver, som findes her og der. Han anbefaler imidlertid Dyrkning av Humle som en i særlig

Grad nyttig Vækst og gir Anvisning paa hvordan den bedst skal behandles.

Om end saaledes Dyrkning av Frugttrær ikke dengang var Gjenstand for nogen særlig Opmerksomhet, saa er det dog utvilsomt, at der i den nærmest paafølgende Tid — den sidste Del av det 18de Aarhundrede — blev plantet adskillige Frugttrær i Lier. Nulevende ældre Folk har i sin Barndom ogsaa høstet mangt et gammelt Epletræ, og disse skriver sig fra hine Tider. I den lange Fredsperiode, som Norge hadde i det 18de Aarh., tok den utenrigske Skibsfart adskillig Opsving, og Handelsskibe har bragt Kvister og Trær av forskjellige Frugtsorter med sig hjem fra Danmark og Tyskland. Tiden omkring Aar 1800, som i Historien betegnes med «Oplysningens Tid», la idethele adskillig Vegt paa Havebruk. Embedsmændene, hvorav der bodde enkelte i den nedre Del av Bygden, var ofte her Foregangsmænd.

I den nærmeste Tid efter 1800 var der nogen smaa Planteskoler i Bygden. Saaledes paa Nøstet, paa Bragerøen (som da tilhørte Lier) og paa Høvik. Sidstnevnte hadde i 20-Aarene en Størrelse paa ca. 4 Maal. Fra disse Planteskoler spredtes Trær omkring i Bygden. Det er særlig Dyrkningen av Gravenstener, som nu vinder Indpas.

Der findes endnu Gravenstentrær, plantet i hine Tider. Bygdens største og ældste Træ av denne Sort skal være et Træ paa Gaarden Ask. Dette er plantet omtrent 1820 og maaler nu 2,35 M. i Omkreds. Det er dog lignende Trær ogsaa paa andre Steder i Bygden.

Den mere systematiske Dyrkning av Frugttrær begyndte dog først noget senere. Det nuværende store systematisk drevne Havebruk i Lier kan sies at ha begyndt i 1850-Aarene. Hermed skal ikke undervurderes det Arbeide som før var gjort. Det avsatte baade Interesser og Erfaringer for den Tid som skulde komme.

Havebrukets Opsving i 50-Aarene var delvis baaret av «Smaa-kaarsfolk». I Thraniterbevægelsens Dage var der flere av disse som planlet Haver i den Tro, at de skulde faa Jord. Dette var saaledes Tilfældet i Viulstaddalen og flere Steder i Strøket deromkring.

Som Foregangsmænd for det systematisk drevne Havebruk, som begyndte i 50-Aarene, maa særlig nævnes Ole Augensen Hval, Jakob Thorstad, Andreas Egge og H. J. Hofgaard paa Sjaastad. Ole Augensen Hval, som anla en forholdsvis betydelig Plantning Gravenstener, skal ha været den første som anla Plantninger saa, at der kunde kjøres med Hest mellem Trærne. Jakob Thorstad anla de store Haver paa Thorstad og Ringstad. Andreas Egge (Bygdens mangeaarige Ordfører) anla den store Have paa Egge, som fremdeles er Bygdens største Morelhave.

Disse Mænds Betydning for Havebruket i Lier er ikke bare den at de anla Haver paa sine egne Gaarder, men endnu mere, at de anviste nye Metoder, at de forstod at utnytte Erfaringerne om hvilke Frugtsorter der bedst passet for Bygdens Jordbund og Klima, og ikke mindst derved, at deres Tro paa Havebrukets Betydning smittet over paa andre.

Da Interessen for Havebruket nu begyndte at bli mere almindelig, var det til stor Fremhjælp at Brukseier H. J. Hofgaard (f. 1816, d. 1894) anla Sjaastad Planteskole. Denne er anlagt i 1860-aarene. Hofgaard fandt, at en Planteskole beliggende i en Høide av 150 m. o. H. maatte egne sig til at drive frem Trær som vilde kunne trives i Bygden. Her sørgedes der ogsaa for gode Sorter.

Efterhaanden lærte de mange Havedyrkere at skjelne mellem de forskjellige Sorter og vælge de tjenligste. Endnu i Sjaastad Planteskoles første Tid hændte det ofte at Folk rekvirerte saa og saa mange «Epletrær». Men de lærte snart at gjøre Forskjel.

I 1870-aarene begynder det store Opsving, da et systematisk drevet Havebruk blir almindelig i Bygden. Lier Landboforening (stiftet 1857) yder ogsaa nu sin gode Medvirken. Dens Formand i den Tid, Magnus Øksne, tok en Mængde Trær hjem fra Aas Landbruksskole. Landboforeningen lot avholde den første Havebruksutstilling i Lier i 1879. (Senere har saadanne været holdt i 89, 91, 94 og 99).

Et Fremskridt var endvidere at der i den følgende Tid blir ansat kommunale Gartnere, som utover Vaaren (mot Betaling) gav Veiledning. I 1900 fik man den første fast ansatte Herreds-

gartner, og fra 1904 er denne Gartner Amtsfunktionær med fast Løn og med Forpligtelse til at gi gratis Veiledning. Denne Gartner er tillike Bestyrer av Lier kommunale Planteskole paa Øksne — Gaarden Øksne var tidligere «Fattiggaard» og eiedes av Kommunen. Da den solgtes i 1900 beholdt Kommunen 20 Maal Jord til Planteskole. Til denne blev der tat hjem ca. 50.000 Stiklinger fra Danmark. En stor Del av disse blev solgt her og der i Bygden, og saaledes dannedes der midlertidig flere mindre Planteskoler (saaledes paa Korsrud, Mehren m. fl. St.)

Fra den kommunale Planteskole sælges der nu aarlig 1000 à 1200 Trær. — Fra Planteskolen paa Sjaastad sælges aarlig ca. 1500 Trær, som delvis sælges utenbygds. Der sørges nu for Sorter som erfaringsmessig passer for Bygdens Jordbund og Klima.

Endnu et Par Foregangsmænd paa Havebrukets Omraade skal her nævnes. Den ene er Knut Sørnæs paa Lian, som har drevet og fremdeles driver Jordbær dyrkning i stor Stil. Den anden er Truls Holmen, Utengen, som har en stor Plantage av de hollandske Fastolf-Bringebær. Denne Bringebærsort blev efter anbefaling av Prof. Schübeler først indført av Hofgaard paa Sjaastad, og kom derfra til Truls Holmen og videre utover Bygden.

I 1906 stiftedes *Lier Havebruksforening*. Blandt dem som her tok Initiativet nævnes Otto Rode paa Grette og Anders Hval. Foreningen virker ved at la avholde Foredrag om Havebruk, ved at sprede Kjendskap til Bruk av Grønsaker, ved at skaffe kraftig Frø, ved at støtte og hjelpe ved Bekjæmpelse av Insekter o.s.v. Den har ca. 80 Medlemmer. Foreningen har faat Paaskjønnelse ved Utstillingen i Düsseldorf og Kjøbenhavn og ved flere Utstillinger her i Landet. Deres Formand er nu Iver Rode paa Grette.

Havebruket i Lier i Nutiden. Ved Jordbrukstøllingen i 1907 var der i Lier utlagt 2252 Maal til Frugthave og 146 Maal til Kjøkkenhave. Frugttrærnes Antal var 71,920.¹ Dette Tal er senere betydelig øket. Antagelig er der nu i Herredet ca. 1000 Haver.

¹ Lier stod her som No. 2 av Rikets Herreder, næst efter Ullensvang i Hardanger.

De forskjellige Træsarter, Bær, Kjøkkenvækster m. v., som dyrkes, er følgende:

1. *Træfrugt.* Av *Epler* er Gravenstener mest dyrket (ca. 60 % av alle Epletrær i Bygden). Desuten de svenske Åkerø-epler, transparente Sommerepler og Søfstadholm Høstepler. Paa solrike lune Steder trives Vintereplet Ripston Pipin og Flaskeepler. — Dyrkningen av *Pærer* har mindre Betydning. Den ældste Pære er Graapæren. Der dyrkes ogsaa Grev Moltkepærer, Bonne Louise og Keiserindepærer. — *Plomme*-dyrkningen har derimot større Betydning. Blaa-plommen har stor Utbredelse. Av andre Plommesorter dyrkes den lyserøde Viktoriaplomme, den røde Prince of Wales, den gule Reine Claude og den gulgrønne Washington.

Av *Moreller* har man først og fremst den søtsure Liermorel (oprindelig en tysk Sort), de tidlige Sorter Frühste der Markt og Koburger Mai, gule og sorte spanske Kjødmoreller m. fl. Av *Kirsebær* har man de alm. vilde Kirsebær, Ostheimer og Pundkirsebæret.

Det er Epler som overveiende dyrkes. Man kan anta at av samtlige Frugttrær er ca. 3 % Moreltrær, 4 % Kirsebærtrær, 10 % Pæretrær, vel 20 % Plommetrær, Resten altsaa ca. 60 % Epletrær.

Aprikoser og Valnøtter findes her og der, Ferskenes og Vindruer i Drivhus paa Sjaastad.

2. *Bær.* *Ribs*, *Solbær* og *Stikkelsbær* dyrkes meget. Likeledes *Jordbær* og *Bringebær*.

3. *Grønsaker* dyrkes nu for det meste akerbruksmessig. Paa Sjaastad dyrkedes Grønsaker i stor Stil før Planteskolen anlagdes. Nævnes kan nu Gaardene Tuverud og Hegg. Meloner og Agurker dyrkes adskillig, tildels ogsaa Græskar; i den senere Tid har Dyrkningen av Tomater faat Indpas.

Av *ødelæggende Kræfter* kan nævnes Stikkelsbærdræperen. Denne viste sig første Gang i 1906 og har bl. andet paa én Gang ødelagt 1100 Stikkelsbærbusker paa Lian. Aar om andet merkes Ødelæggelser forvoldt av Mus. Vinteren 1881 og 1904 gjorde Frostens Skade. Desuten maa der her som andetsteds

kjæmpes mot Insekter. Naar hertil kommer Ugræsset, saa ser man at Havebrukeren har en uavladelig Kamp at kjæmpe, noget som andre Mennesker ikke altid forstaar.

Avsætningsforhold m. v. Lierfrugten har en gammel Plads paa Markedet i Kristiania. Lier-Gravenstener var de første kjendte norske Gravenstener, og denne Sort regnes endnu blandt de bedste. Før 1866 kunde adskillig avsættes i Drammen, men Randsfjordbanen gav i det nævnte Aar Drammen et Opland ogsaa i en anden Retning. Idethele har Kristiania været og er fremdeles det største Marked. Man har for det meste kjørt Varerne til Kristiania, men er i det senere begyndt mer og mer at benytte Jernbanen, særlig da Jernbanen nu behandler Frugten omhyggeligere end før.

De største *Frugthaver* findes nu paa Sjaastad, Helgerud, Bergfløt, Lian, Stoppen, omkring Egge og paa Reistad. Haven paa Frogner Prestegaard er ogsaa i det sidste utvidet adskillig.

Paa *Reistad* har Staten Havebruksskole for kvindelige Elever. Her er praktisk-theoretiske Kurser av 7 Maaneders Varighet. Skolen begyndte sin Virksomhet i 1911.

Kyndige Folk antar, at der nu i Lier Aar om andet avles Frugt og Bær for henimot 300,000 Kroner, samt Grønsaker for ca. 25,000 (brutto).

Av Forbedringer i den sidste Tid kan nævnes Bruken av Sprængstoffer til at opsmuldre Jorden, likesaa et øket Arbeide for at holde Trærne rene. Havebruksforeningen fik saaledes i 1913 indkjøpt 4 amerikanske Frugttræsprøiter.

Blomsterhaver findes paa Sjaastad og Reistad. Ellers levnes der Folk liten Tid til Dyrkning av Blomster og Prydbusker. Sjelden ser man ogsaa Hegn om Haverne, — det er vel Tanken at de fremdeles skal utvides til Fremgang for Bygden, og til Glæde og Helse for alle dem, som nyder av Lierhavernes Frugter.

Kap. 8. Skogdrift og Fløtning.

Lierdalen er som saamange av vore norske Dale for Størstedelen omkranset av Skog. Nærmest Dalbunden er Løvskogen, omskiftelig som det Menneskeliv i hvis Nærhet den vokser. Ovenover løfter sig de store grønne Barskoge. Stille og fredfulde strækker de sig indover de store Vidder. Men derinde har Skoghuggerne Vinteren igjennem sit travle Arbeide. Dalens Beboere hører ikke deres Øksehug, men de ser Tømmeret bli fremkjørt; de merker det travle Arbeidsliv som Skogens Produkter fremkalder og det rike Næringsliv som derved skapes.

Lier Herred har 215 Kvadratkilometer Skog (215,000 Maal) Herav er 192 Km.² (192,000 Maal) Skogmark og 23 Km.² (23,000 Maal) Havn med Skogbestand. Da Herredets Flateindhold er 320 Km.², falder altsaa paa Skogen 67 % av det samlede Areal. (Av Amtets Areal er 33 % Skog og av Rikets 21 %).

De stigende og synkende Priser paa Skog og Skogprodukter spiller en betydningsfull Rolle i en saavidt skogrik Bygd som Lier. I gamle Tider hadde Skogen liten Værdi, her som andetsteds.¹

I den første Del av det sidste Aarhundrede var Skogpriserne fremdeles lave. I Tiden efter 1814 led vor Trælastexport av et svært Tryk baade av norsk Ufførselstold og av engelsk Indførselstold. Hertil kom, at der fra industrielle Bedrifters Side var liten Efterspørsel efter Tømmer. Sagbruksvirksomheten var knyttet til Privilegier, og Dampsagene endnu ikke kommen igang. Etterhaanden lettedes Toldbyrderne, og i 1860 blev Sagbruksvirksomheten frigit. Dampsagene holdt sit Indtog, og der blev større Efterspørsel efter Tømmer fra Industriens Side. Nogen sterkere Stigning i Skogpriserne mærkedes dog først et Stykke ute i 70-Aarene, og siden da har Priserne steget betydelig.

Som et Exempel paa de lave Skogpriser i Aarhundredets første Del kan nævnes at Gaarden Toverud med 6600 Maal Skogmark i 1824 blev solgt til Indtægt for Oplysningsvæsenets Fond for 1500 Spd. (6000 Kroner).

¹ Her fra Bygden fortælles, at Tømmeret i en gammel, nylig nedreven Hovedbygning paa Gaarden Kulberg i sin Tid (for vel et Par Hundrede Aar siden) blev kjøpt paa Roten for en Saubuk.

I Lier har der fra gammel Tid været Skogdrift og Fløtning. Saaledes er der ved Gaarden Linnes et Tømmerhængsle, som omtales allerede 1785. Hængslet ligger ved Lierelvns Utløb, som dengang laa noget vestligere end nu (paa Gilhus's Grund). I nævnte Aar 1785 solgte Tømmerhandler Ole Holter i Drammen dette Hængsle til Kammerraad Mathias Bakke for 200 Riksdaler. Til Eieren skulde Ole Holter betale 34 Skilling pr. Tylvt Tømmer som fløtedes gennem Hængslet. Dette Beløb maatte ikke forandres for Ole Holters Efterkommere (er dog senere forandret til Kr. 1.60).

I 1855 indgikkes imidlertid et Forlik mellem Skogeiere i Lier og Eieren av Linnes Hængsle, gaaende ut paa, at Skogeierne skulde betale 30 Skilling for Bjelker og Sagtømmer, og 12 Sk. for mindre Last.

Interessant er dette Forlik i 1855 ogsaa derved, at der samtidig av en Række Skogsgaarde blev anmeldt et aarlig Tømmerkvantum til Fløtning i Lierelven. Man kan herav se, hvad der dengang aarlig blev aavirket i Skogen. Disse Tømmerkvanta var: Fra Rustan 100 Tylvter, Solberg vestre 100, Solberg østre 12, Skjeggerud 20, Veffestad 20, de to Justadgaarde 60 og 40, Øksne 20, Holstmark 20, Gurandrud 32, samt endel fra nogle mindre Gaarder, ialt 471 Tylvter. (Sjaastad anvendte sit Tømmer i egen industriel Bedrift).

Sammenlignes nu hine Tømmermængder med det, som nu drives ut av disse Skoge, blir Forskjellen betydelig. I Rustan- og Solbergskogene, som dengang anmeldte tils. 212 Tylvter, aavirkes der nu ca. 4000 Tylvter. Disse gaar nu til industriel Bedrift i Bygden. I de øvrige ovennævnte Skoge, som dengang anmeldte til Fløtning 259 Tylvter, aavirkes der nu 2 à 3000 Tylvter, som fløtes i Lierelven.

Til Fremme av Fløtningsforholdene i Lierelven stiftedes i 1874 Lier Fællesfløtningsforening. Forbedrede Fløtningsforhold gjorde, at Tømmerhandlerne bedre kunde stole paa Tømmerets betimelige Fremkomst, og derfor betale høiere Priser. Medlemmerne betaler en Avgift pr. Tylvt til Elvekassen.

En væsentlig Del av Tømmerfløtningen er den som foregaar

til de store industrielle Bedrifter paa Sjaastad og Tronstad (se under Industri). I Sjaastads Skoge, som utgjør ca. 65000 Maal (hvorav en Del tilhører Naboherrederne) har der i den senere Tid været hugget op til 14000 Tylvter aarlig. Til Fløtning av dette Tømmer er der bygget en Tømmerrende fra Glitrevandet til Sjaastad, ca. 10,000 Meter lang. Likeledes er der bygget en Tømmerrende fra Solbergdammen til Tronstad paa 1060 Meter. Her fløtes Rustan- og Solbergskogenes Tømmer.

Fra den øvre Del av Bygden transporteres aarlig ca. 2000 Tylvter ned til Holsfjorden. Disse slæpes til Tyrifjordens Utløb ved Vikesund.

Adskillig Tømmer aavirkes ogsaa paa Lierskogen. Dette føres til Sagbruk paa Stedet, og Produkterne derfra til Drammen.

Efter Matrikuleringskommissionens Opgaver (fra 1865 og utover, — de Opgaver som ligger til Grund for Gaardenes nuværende Skyldsætning) var der i Lier 179 Gaarder, som hadde Skog til Salg, mens 548 Gaarder intet hadde at sælge. (Det solgte Tømmer var i 1865 samtidig opgit til 1299 Tylvter). Av disse 727 Gaarder var der 287 som hadde tilstrækkelig Skog til Husbruk, 17 som hadde nogen Skog, og 423 som ingen hadde.

Til Fremme av bedre Skogskjøtsel og bedre Utnyttelse av Skogprodukter stiftedes i 1902 *Lier Skogeierforening*, som i 1913 indmeldtes i Drammensdistriktets Skogeierforening. Gjennem Foreningen har aarlig været solgt fra 3 til 5000 Tylvter.

Skogen i Lier er i det sidste gaat noget frem i Veksterlighet, men noget tilbake i Dimensioner. Skogskjøtselen er gaat fremad gjennom mere rationel Hugst. Skogplantning har dog ikke været drevet i nævneværdig Grad, da Skogen har let for at forynges selv. Av det solgte Tømmer er mellem 5 og 10 % Furu, Resten Gran.

De stigende Priser paa Skog følges ikke altid av en tilsvarende Stigning av Priserne paa *Skogprodukter*. Her kommer ogsaa andre Ting i Betragtning, særlig Utviklingen av Sagbruks-tekniken. Utvikler denne sig saaledes, at man forstaar at gjøre bedre Anvendelse av Stokken, indvirker dette paa Priserne; likeledes naar man ogsaa anvender Affaldet (som i Træmassefabrikationen).

Endvidere har Trælastfragterne her sin Betydning. Mens saaledes Skogpriserne jevnlig har steget siden 70-Aarene, har Priserne paa Skogprodukterne gaat op og ned. I første Halvdel av 70-Aarene var disse meget høie, men sank derpaa sterkt, og begyndte først i 90-Aarene atter at stige. Senere er de gjennemgaaende steget.

Av *Brændeved* har Herredet tilstrækkelig til eget Behov og endel til Salg. Priserne er ogsaa her steget. I 1866 var saaledes Prisen paa en Favn Bjerkeved opgit til Kr. 8.00, i 1910 Kr. 15.00.

Torv fremdrives ikke til Brændsel. Derimot drives i Herredet en Torvstrøfabrik (paa Lierskogen).

Skogens Fremgang har den største Betydning for hele vor nationale Økonomi. Derfor bør denne Fremgang ligge Folket paa Hjerte. Naturens egen Hjælp staar her rede i rikt Maal.

Kap. 9. Industrien i Lier.

I den første Del av det her omhandlede Aarhundrede var Industrien i Lier væsentlig knyttet til to Steder: Sjaastad og Vivelstad.

Paa *Sjaastad* var der fra ældre Tid en Stangjernshammer (hvorfor Bruket av Lierfolket endnu kaldes «Hammeren»). Skogen bruktes da mest til Brænding av Trækul. I Begyndelsen av det 19de Aarhundrede var der en Kværn, et Teglverk og en Opgangssag. Denne «Sjaastad's privilegerede Saug»¹ var i 1822 takseret til 100 Tylvters Skur. I 1850-Aarene utvidedes Opgangssagen, likesom der ogsaa av Sjaastads Eier H. J. Hofgaard opførtes en Tømmercirkel og en for sin Tid tidsmessig Mølle. Lasten kjørtes til den saakaldte «Hofgaardtomt» paa Bragerøen. I Slutningen av 70-Aarene, efter Kr.a—Drammensbanens Aapning, anla Hofgaard «Sjaastad Trævarefabrik» og etablerte i Kristiania

¹ Sagbruksdriften var dengang Gjenstand for Privilegium. Den blev frigit i 1860.

«Sjaastad Trævarefabriks Utsalg». Denne Trævarefabrik nedbrændte i 1899.¹

Paa *Vivelstad* var der fra gammel Tid Mølle og Sag. I 1798 kjøptes Eiendommen av en Cappelen, som satte den da forfaldne Sag istand. I 1803 fik han kgl. Bevilgning til i 10 Aar at skjære 2000 Bord aarlig. I 1822 fandtes der paa Vivelstad følgende Bedrifter: «Tvende Vivelstad Saug» med 5 Blade, takseret til 140 Tylvters Skur. Et Kværnbruk med 6 Par Kværne (det største Kværnbruk i Lier). Desuten var der en Linmaskine. I 1822 gik imidlertid Cappelen fallit og Vivelstad solgtes til en Grauer, som ogsaa anla et Brænderi paa Stedet. I 1840 maatte Grauer la Bedriften gaa til Tvangsauktion. Den kjøptes da av Grosserer Kristiansen.

Der fortælles, at ved Tvangsauktionen møtte der frem en fremmed unanseelig Person, som fik Tilslaget for 20,000 Riksdaler. Paa Soren-skriverens tvilende Spørsmål om han kunde stille Garanti, svarte han: «Jeg skal se efter i Lommeboken». Han talte saa op 19,500 Rd., og lovte at sende Resten med første Post. Denne Mand var Kristiansen.

Grosserer Kristiansen satte en større Bedrift igang. Han opprettet et større Væveri og Spinderi. Folk fra Bygden fik der avsat sin Lin og sin Uld. Til Væveriet indkaldte han tyske Arbeidere. Istedetfor Brænderiet, som nu blev nedlagt, opprettet han et Bakeri. Disse Bedrifter gik til omkr. 1860-Aarene. I 1866 blev alle Fabrikbygningerne solgt til Drammen, som det Aar var herjet av en stor Ildebrand, for igjen at opføres der.

I Aaret 1822 var der forøvrig i Bygden følgende «privilegerede Saug»: Solberg Saug, takseret til 40 Tylvters Skur, Asdøl og Landfald, hver 50 Tylvter. Kværnbruk var der, foruten de ovennævnte paa Sjaastad og Vivelstad, ogsaa ved Egge, Vefferstad, Kittilsrud, Asdøl og Landfald. Teglverk var der ved Sjaastad, Vefferstad, Reistad, Gullaug og Asdøl. Desuten var der i Bygden nogen Kalkbrænderier.

¹ Farikeier Hofgaard satte ogsaa igang forskjellig Slags Husindustri i Bygden. Ellers har Husindustrien ikke været synderlig drevet i Lier, bortset fra, hvad der i ældre og nyere Tid hørte med til det almindelige Liv paa Gaardene.

I Skogdistrikterne i Bygdens nordre Del blev der ogsaa i hine Tider brændt adskillig Trækul, som kjørtes fordetmeste til Bærums Jerverk. Desuten drev man ogsaa med at kjøre haandsagede Planker til Drammen og utover Drammensfjorden til Svelvik.

*

Den næste Statistik over industrielle Bedrifter er fra Aaret 1875. Industrien har da tat stort Opsving; Dampkraften er indført som Drivkraft. Vi meddeler her en Tabel over de vigtigste Bedrifter i Aaret 1875:

Bedriftens Navn	Anlagt Aar	Antal Arbeidere	Antal Arb. uker	Drivkraft	Antal eff. Hestekræfter
Lier Jernstøperi	?	11	52	Dampkraft	10
Aassiden Dampsag	1873	13	24	—«—	15
Bergskoug Do.	1867	34	30	—«—	15
Myhre Do.	1869	29	28	—«—	18
Landfald Do.	1872	51	28	—«—	20
Gilhus Do.	1874	14	26	—«—	14
Svang Do.	1875	9	12	—«—	10
Bø Do.	1875	6	16	—«—	8
Sjaastad Sagbruk	før 1800	15	12	Vandkraft	25
Øksne Do.	1874	16	25	—«—	12
Asdøl Do.	1863	3	3 à 4	—«—	23
Solberg Do.	1848	4	12	—«—	8
Sjaastad Møllebruk	1852	3	—	—«—	25
Asdøl Do.	?	3	—	—«—	20

Uten Anvendelse av mekanisk Drivkraft dreves følgende Teglværk: Laheld, Gullaug, Linnes, Heien, Sjaastad og Asdøl med fra 3 til 11 Arbeidere og fra 17 til 24 Arbeidsuker. Ældst av disse var Gullaug, anlagt 1812. Endvidere Gilhus Skibsværft (22 Arbeidere), Gilhus Vognfabrik og Gilhus Garveri (hver 6 Arbeidere). Disse tre Bedrifter var anlagt i 50 og 60-Aarene og dreves Aaret rundt.

*

Endvidere meddeler vi her en Statistik over industrielle Bedrifter i Aaret 1909. (Herav vil ogsaa fremgaa, hvilke av Bedrifterne i 1875 senere er nedlagt).

I 1909 var de industrielle Bedrifter følgende:

Bedriftens Navn	Anlagt Aar	Antal Arbeidere	Antal Arbeidsuker	Antal Dagsverk	Drivkraft	Effekt. Hestekræfter
A/S Kjenner Vismutgruber	1909	22	33	4356	—	—
A S Bergskoug Bruk, Sag	1867	18	22	2376	Damp	12
Landfald —«—	1878	39	50	11700	—	106
Svangstrand Sag	1905	10	22	1320	—	15
A/S Børresen Sag	1909	28	40	6720	Vand	225 ¹
Tronstad Sag	1904	8	21	1008	—	25 ¹
Aassiden Dampsag	1873	24	33	4752	Damp	18
Myhre Do.	1865	14	22	1848	—	18
A/S Øksne Do.	1889	5	16 ^{1/2}	594	—	12
Hennums Sagbruk	1907	2	2 ^{1/2}	45	—	12
Gilhus Bruk, Sag og Høvel	1881	37	30	6660	—	50
W. Bull's Kassefabrik	1903	15	52	4500	—	20
A/S Tronstad Bruk, Træslip.	1904	52	43	13416	Elektrisk	900 ¹
A/S Vivelstad Mølle	1896	4	50	1200	Vand	100
Grøtte Bruk, Mølle	?	3	46	828	—	100

Samlet Antal Hestekræfter: 1613.

Den nuværende Industri i Lier er sterkest koncentreret om Sjaastad og Tronstad. Paa disse Steder, hvorfra Lierbanen besørger Transporten av Industriprodukterne, er i de sidste Aar foregaaet en sterk industriel Utvikling, hvorfor disse Bedrifter her nærmere omtales.

I 1908 solgte Sjaastads Eier, Oberstløytnant Hofgaard, Sjaastad Bruk og det meste av Sjaastads Skoge til Aktieselskapet Børresen. (Koncession av 9 Marts 1909). Skogen omfattet 65000 Maal. Kjøpesummen for Skogen (med bebyggede Jordveier og Vandrettigheter) var Kr. 1,700.000 og for andre Eiendoms-gjenstande Kr. 300.000. — I 1909 overtok samme Selskap Aktiemajoriteten (⁷/₈ av Aktiekapitalen) i A/S Tronstad Bruk, som i 1904 var anlagt av Fabrikeier W. Stibolt, og indkjøpte likeledes av Stibolt Rustan og Solberg Skoge (60 000 Maal).

A/S Børresen driver nu følgende industrielle Bedrifter:

1. Sjaastad Sagbruk med ca. 60 Arbeidere. Bruket drives

¹ Se nærmere nedenfor.

med Vandkraft (225 HK.) og tilvirker aarlig 12—15000 Tylvter Planker.

2. Sjaastad Kraftstation (elektrisk Kraftanlæg) anlagt 1909, utbygget for 1800 HK., hvorav indtil 800 disponeres av det kommunale Elektricitetsværk.

3. Tronstad Sagbruk, hvor 500 à 1000 Tylvter Tømmer aarlig skjæres til Planker. Drives med Vandkraft (25 HK.)

Aktieselskapet *Tronstad Bruk* (Træsliperi) drives dels med elektrisk Kraft fra Sjaastad (1000 HK.), dels med elektrisk Kraft fra egen Krafstation (Grytefos, 720 HK.), dels med Vandkraft. Efter 1909 er Produktionen her utvidet til det dobbelte, fra 8000 til 16000 Ton vaat Træmasse, som sendes dels indenlands, dels til England, Frankrige og Belgien. Bruket har en Arbeidsstyrke paa 70 à 80 Mand.

Ifølge Koncessionsbetingelserne skal A/S Børresen avsætte 5000 Kr. aarlig (indtil Kr. 60 000) til et Sikringsfond i Tilfælde av Bedriftens Nedlæggelse.

*

Efter Statistiken for 1909 var Antallet av Arbeidere i nævnte Aar 281 og deres samlede Antal Dagsverk i Aarets Løb 61 300. Med dette Tal forener vi vor Agtelse for det Arbeide som utføres i de industrielle Bedrifter, og for alle de Arbeidere, som lever sit Arbeidsliv blandt de surrende Maskinhjul.

Kap. 10. Fiskeri.

Fiskeri har fra gammel Tid foregaat i Lierelven og langs Fjordkanten. Især har Laks- og Ørretfisket her været av Betydning. Laksen gaar i Lierelven op til Sjaastad, mens Ørretten ogsaa gaar opover Bielvene.

I tidligere Tider var Fiskemængden stor, men Priserne smaa. For ca. 50 Aar siden begyndte imidlertid Priserne at stige, og Fiskeriet i Lier fik da sin gyldne Tid. Det sterkt økede Fiskeri nødvendiggjorde imidlertid Fredningsbestemmelser, baade hvad Tiden og Terrænget angaar. Saaledes foregaar Laks- og Ørretfiske i Fjorden nu kun ut til Molbakken. I Fjorden er de almin-

delige Fiskeredskaper Ringruser og Sættegarn, i Elven Fiskegjerder av Trævirke.

Værdien av Fisket i Fjorden ansloges av Matrikulkommissionen i 1865 til Kr. 2000, hvad vistnok er for lavt sat. I 1892 ansloges det samlede Utbytte av Laks- og Sjørretfiske til Kr. 18,240. Senere er Fisket gaat tilbake. For Tiden kan det opfiskede Kvantum i Drammensfjorden sættes til ca. 2000 Kg. til en Værdi av 4 à 5000 Kr. I Elven er det mere vekslende; det opgives nu fra 400 til 2000 Kg. til en Værdi av 600 til 2500 Kr. Det her omtalte Fiske foregaar hovedsagelig Vaar og Høst.

Av Utklækningsapparater for Laks- og Ørretrogn var der et paa søndre Linnes for ca. 50 Aar siden, og i den senere Tid et paa Renskaug.

Desuten foregaar der endel Fiske i Holsfjorden. Indtil for ca. 40 Aar siden var her megen Ørret, men senere kom Gjeddene og ødela Fiskebestanden. Der fiskes nu for Tiden i Holsfjorden væsentlig Sik. Her brukes mest Vad. Dette Fiske foregaar i Juli og August.

Matrikulkommissionen av 1865 oppgir Antallet av de Gaarder i Lier, som har Fiskerettigheter til 142, derav 115 i Frogner Sogn, 22 i Tranby og 5 i Sylling.

Kap. 11. Handel.

For 100 Aar siden og adskillige Aar fremover var der liten Handelsomsætning paa Landsbygden. Gaardbrukerne skaffet sig av sine Gaarder de allerfleste Livsfornødenheter, solgte litet av sine Produkter og kjøpte følgelig ogsaa litet. Man reiste engang imellem til Byen og kjøpte Tørfisk, Sild og Salt, en Smule Kolonialvarer og enkelte Ting til Beklædning og til Nyanskaffelse og Forbedring av Redskaper. Dette Forhold er nu som bekjendt ganske forandret. Overgangen skedde derved at Gaardbrukerne begyndte at sælge sine Produkter og kjøpe Varer igjen. Dette hang igjen sammen med at Næringsgrenenes Utvikling krævet større Pengeutlæg, og Samfundslivets Utvikling krævet større Skatter. Derfor maatte Pengene sættes i Omløb. Hertil kommer

ogsaa at den voksende Industri skapte en Stand, hvis Indtægt helt bestaar i Penger, og følgelig maa kjøpe alt det de trænger.

Det blev da nødvendig at der oprettedes Handelssteder ogsaa paa Landet. Disses Tal er stadig øket. De handlendes Antal i Lier var i 1900: 28, 1905: 35 og i 1910: 38.

Handelsomsætningen i Lier foregaar for en stor Del gjennem ko-operative Foreninger, særlig knyttet til Meierierne. Vi meddeler en Tabel over 3 av de vigtigste Forretningers Handelsomsætning, angit i Kroner, i endel Aar:

	Aar				
	1890	1895	1900	1905	1910
Lier Handelsf. og Meieri	77 100	80 000	100 000	135 700	138 000
Syilling Handelsf. og Meieri	40 000	63 000	65 000	92 000	93 670
Sjaastad Handelsforening	69 767	72 771	30 891	44 355	85 814

Antallet av innskærkede Rettigheter til Salg av Øl var i 1890: 1, i 1895: 0, i 1900: 3 (kun svake Ølsorter), i 1902: 2 (kun for Sommermaanederne) og 1 for alkoholsvagt Øl. I 1910 var Antallet: 0.

Kap. 12. Isdrift.

Isdriften i Lier skriver sig fra omkring 1860, da de første Ladninger skibedes til Utlandet. Isen blev da dels skaaret. paa Lierelven og dels paa forskjellige Tjern. Utskibningen foregik i den første Tid om Sommeren, og denne Utskibning var i 70-Aarene oppe i 4 à 5000 Ton aarlig. Denne Sommerutskibning ophørte imidlertid for ca. 10 Aar siden. Senere har der fra Tid til anden foregaaet Vinterutskibning, som har været oppe i 10 000 Ton aarlig. Fordelen ved Vinterutskibningen er, at den skaffer Arbeidsfortjeneste i den Aarstid, da der i Bygdens nedre Del er mindst Arbeide ellers.

Kap. 13. Jagt. Turisttrafik.

Jagt er ikke Næringsvei i Lier, den drives kun som Sport og Bibeskjæftigelse. Aar om andet fældes der i Herredet 6 à 8 Elger, endel Hare og Storfugl.

Egentlig *Turisttrafik* foregaar ikke i nogen større Grad i Lier (her er saaledes intet Turisthotel), derimot meget av hvad man vel rettest bør kalde Lysttrafik. Saaledes er Gaarden Aarkvisla et søkt Utflugssted fra Drammen, og endnu mere Storstensfjeldet, hvorfra Turen saa ofte gaar indover til Eksæteren.

Lierbanen og det dermed forbundne Dampskib paa Holsfjorden beforder mange Lystreisende gjennem de vakre Egne. Endel Fotgjængere lægger sin Vei fra Hvalstad Jernbanestation over til Enger i Sylling, og er dermed i Nærheten av Jernbanens Endepunkt. I den sidste Tid drager ogsaa mangen Automobil opover Lierchauchéen (Svangstrandsveien) med dens vakre Utsigt over Dalen.

Høvik, største Bruk Skyld 19.05. Væsentlig paa Høviks Grund ligger det bymæssig bebyggende Strøk Lierstranden. Under nordre Høvik hører Jensvold, som sammen med Linnesvold eiedes av Kaptein Nils Aas. Denne testamenterte i 1912 disse to Gaarde til Buskerud Amt, saaledes at de skal drives som Mønsterbruk.

Frydenlund, Skyld 21.05. Her har i sin Tid Foged og Amtmand været bosat. I Nærheten er det bekjendte Veikryds «Amtmandssvingen».

Huseby. Om St. Halvard og Huseby Kirke se Kirkehistorien. Paa Gaarden er to store Gravhauger, paa den ene av disse slaar to Mindestener.

Der fortælles at da Hovedbygningen paa Nordre Huseby blev bygget i Begyndelsen av forrige Aarhundrede, blev en av Stenene flyttet fra Gravhaugen for at anvendes til Byggemateriale for Indgangstrappen. Næste Morgen stod den imidlertid paa sin Plads og fik siden staa i Fred.

Linnes, vestre, se Tabellen Side 45.

Husene og Gaardspladsen ligger paa en stor Haug, kaldet Skibshaugen. Et Sagn sier, at Navnet kommer av, at et Skib strandet her i den Tid da Sjøen gik høiere end nu; et andet Sagn sier, at Kjølen av et Skib her engang kom tilsyne. (Efter Vibe, Buskerud Amt).

Kors-Valle, se Tabellen, og *Store-Valle*, Skyld 27.90, *Stoppen* og *Lian*.

Sandaaker, østre, se Tabellen Side 45.

Paa Sandaaker bodde omkring 1814 den bekjendte Aake Sandaaker; som omtales i Asbjørnsens Eventyr. Han var — sier Sagnet — en ivrig Kortspiller, og da han engang under et Kortlag fik Besøk av den Onde, maatte han sende Bud efter «Røkenpresten» (Presten Holst i Røken), som manet den Onde ut gjennom et Hul i Vinduets Blyramme. Aake Sandaaker eiet desuten Store-Valle, Store-Reistad og Hegg. Han hadde en vældig Røst, saa han kunde staa paa Store-Reistad og kommandere Arbeidsfolkene paa Store-Valle.

Viulstad. Her er et gammelt Industricentrum og Liers ældste faste Skolested. Herfra stammer Slægten Capjon, som i Aarhundredets Løp har besiddet store Eiendommer i Lier (Nordre Renskaug, Frydenlund og Høvik, som eiedes av Søren Capjon, andre av Slægten har eiet Aaby og Reistad).

Hval, se under Kirkehistorien og Havebrukets Historie. *Rød*,

tidligere Chefsgaard, *Eik*, samt *Ekengen* som f. T. eies og beboes av Distriktets Lensmand.

Lier Prestegaard (se Tabellen Side 45). Tidligere hadde Lier (Frogner) Prestegaard en meget stor Utstrækning. Til Prestegaarden hørte Landfald, som frasolgtes i 1856, og Grette, frasolgt i 1874. Prestegaarden hadde før den Tid 8 Husmandspladser.

Grette (se Tabellen) var bare Havn og Myr, da den i 1874 kjøptes av Otto Rode, Søn av Liers daværende Sogneprest. Det første Aars Avling var 7 Læs Høi og 3 Tønder Havre. Gaarden brukes sammen med en Del av Viulstad og Hval. Husdyrholdet skal nu være 10 Hester og 100 Storfæ.

Av den store Prestegaard blev i Aaret 1824 Gaarden *Hegg* utlagt til Klokkergaard.

Av dem som har brukt denne Klokkergaard maa særlig nævnes Kirkesanger N. Hilsen, som i sin Tid var Ordfører i Lier og Stortingsmand fra Amtet. I hans Tid har Henrik Wergeland, Aasmund Vinje og Bjørnstjerne Bjørnson færdedes som Gjæster paa Hegg.

Om Lier Prestegaard skal forøvrig nævnes, at den ældste Del av dens Hovedbygning antagelig er bygget omkring 1740. Den er nylig istandsat.

I det nu omtalte Strøk av Bygden er de fleste Gaarde i den senere Tid gaat over til nye Eiere. Disse nye Eiere er for en stor Del Vestlændinger, som ved Dygtighet og Arbeidsomhet er kommet sig op her i Bygden.

b. *Fra Strøket omkring Lier Station videre nordover paa Dalens Vestsida til Grænsen mot Sylling*.

Her ligger Gaardene *Saue*, *Jaren*, *Helgerud*, *Bergflot*, *Eriksrud*, *Justad*, ytre og *Renskog*, søndre. Paa disse Gaarde sitter der gamle Ætter.

Renskog nordre (se Tabellen) var geistligt Enkesæte indtil omkr. 1850.

Videre nordover er den store *Egge-Grænden* (med gammelt Kirkested), *Øksne*, hvorav et Bruk fra '80-Aarene i ca. 20 Aar var i Kommunens Eie som Fattiggaard, og hvor nu den kommunale Planteskole er, samt den store *Mære-Grænden* (Navnet skrives ofte Mehren).

Sjaastad. Paa Tabellen Side 45 er Sjaastad opført sammen med Justad, øvre. Gaarden bruktes da desuten sammen med 40 mindre Bruk, væsentlig under Gaardene Mære og Eik. — I 1909 overdroges til Aktieselskapet Børresen en større Del av disse Eiendomme, nemlig det meste av Sjaastads Skog, Justad og de mindre Bruk. Sjaastad har nu ca. 900 Maal Indmark og 3000 Maal Skog; der holdes 15 Hester og 70 Kjør.

Gaarden har siden 1795 været i Slægten Hofgaard's Eie. Medlemmer av denne Slægt, har — som man flere Steder i dette Skrift vil se — spillet en betydelig Rolle i Bygdens Utviklingshistorie. Gaarden er et gammelt Industricentrum, har Bygdens største Have og en Planteskole (se nærmere under Havebruk og Industri).

Videre nordover er *Justad* og *Gifstad* (se desuten under Lier Tuberkulosehjem), *Svere* og *Vefferstad*. Med *Kulberg* og *Korsrud* forlater vi Vestsiden av Dalen.

c. *Paa Dalens Østside, fra Grænsen mot Tranby* (litt nordenfor Lier Station) *nedover mot Drammensfjorden*.

Her er Gaardene *Gommerud* og *Hafskjold* (med gamle Ætter) samt *Ila*.

Auvi med Foss (se Tabellen Side 45).

Gaarden Foss var i Begyndelsen av Aarhundredet Sorenskrivergaard. Her bodde Sorenskriver Tandberg, Oldefar av Kristiania Stifts nuværende Biskop. I den nuværende Slægts Eie kom den i 1828, da den indkjøptes av en av H. N. Hauges Venner, Ole Hanø, som hadde været med at drive den av Hauge oprettede Papirmølle paa Eker. Gaarden nævnes blandt dem, hvor gammel Kultur og gamle Traditioner har holdt sig bedst.

Reistad, store, med Statens Havebruksskole. *Sorum*, nordre og *Linnes*, søndre, se Tabellen Side 45.

Gullaug, nordre, mellem og søndre, se Tabellen Side 45.

Gullaug var i sin Tid adelig Sædegaard. Dens Eier Nils Svendsøn blev i 1505 adlet under Navnet Tordenstjerne (paa Grund av Tapperhet under Krig med Sverige). Slægten bodde paa Gullaug til 1771, da den mandlige Linje utdøde. Avstammingslinje paa Kvindesiden findes bl. a. paa Horn i Sylling, hvis nuværende Eier i 14de Led nedstammer fra den første Tordenstjerne.

3. Tranby Sogn.

Sognet ligger i sin Helhet øst for Lierelven. Fra Grænsen mot Frogner og nordover er de viktigste Gaarder følgende:

Gjellebæk med den gamle Skydsstation, kjendt av dem, som i Fortidens Dage reiste over «Paradisbakkerne».

Ved Gjellebæk samlet sig i Aaret 1818 endel Lierbønder under den oprørske Bevægelse, hvis Ophavsmand var Halvor Hoel fra Hedemarken. Denne Bevægelse var som bekjendt rettet imot Stortinget, som man mente paala for store Skatter. Flokken blev imidlertid fanget av utsendte Tropper, og sammen med en større Flok Hallingdøler ført som Arrestanter til Kristiania. De slap dog snart løs.

Tranby, Skyld 20.66.

Paa Tranby Grund er det gamle Marmorbrud, som særlig blev drevet i det 18de Aarhundrede, og hvorfra Marmor er tat bl. a. til Fredrikskirken (Marmorkirken) i Kjøbenhavn. En Marmorstøtte, som fremdeles staar, er her reist til Ære for Kong Fredrik den femte (1746—66). Støtten er reist av Josef Keller, som av nævnte Konge fik Eneret til at drive Bruddet. Denne Keller var født i Østerrike i 1709 og døde 1769. Han og hans Hustru er begravet ved Tranby Kirke. En Marmorplate, som er anbragt i Gulvet i Kirkens Kor, bærer Kellers og Hustrus Navne. — Under Legater i Lier er nævnt Josef Keller's Legat.

Norðdal, tidligere Skydsstation. Stedet var før Jernbanernes Dage etslags Mittpunkt i Bygden.

Sørsdal, se Tabellen Side 45.

Østover henimot Askers Grænse strækker sig Distriktet Lier-skogen. Største Gaarde er her *Bø* (se Tabellen Side 45) og *Heia*.

Gaardene i Tranby har ikke saa ofte skiftet Eiere. Gamle Gaardbrukerætter sitter fremdeles paa en større Del av Sognets Gaarder.

4. Sylling Sogn.

Sognet utgjør den nordre Del av Lierdalen og Strøket paa begge Sider av Holsfjorden.

Fra Grænsen mot Frogner Sogn, paa Dalens Vestside er de store Skogsgaarde *Scilberg*, vestre, og *Rustaden*, som nu eies av Aktieselskapet Børresen. Fremdeles *Gurandsrud*, *Skjeggerud*, (Skyld 21.76) *Gunnerud* og *Holtmark* (se Tabellen Side 45).

Gaarden Holtmark har været i den nuværende Slægts Eie ialfald siden 1607. Den daværende Eier Claus Holtmarks ene Datter blev gift paa Horn, en anden Datter gift med Elling Eriksen, som av Statsholder Hannibal Sehested fik Bygselseddel paa Gaarden Sjaastad i 1649. Den nuværende Eier ætter i 7de Led fra nævnte Elling Eriksen.

Med *Syilling*-Gaardene er vi naaet ovenom Lierdalens Nordgrænse.

Kirkerud, Skyld 20.07, Prestegaard for den resid. Kapellan. Herfra Utsigt baade over Lierdalen og Holsfjorden.

Kirkerud blev Prestegaard i Aaret 1737, men har vistnok ogsaa engang tidligere (i det 16de Aarh.) været Prestegaard.

Nede ved Holsfjorden ligger *Svang* med Svangstrand, hvorav den bekjendte «Svangstrandsveien» har sit Navn.

Distriktet paa Holsfjordens vestre Side kaldes *Øverskogen*. Den største Gaard er her *Horn* (se Tabellen Side 45).

Ætten kan her følges tilbage til 1624; den indflyttet da fra Eker. Paa Gaarden er der Billeder (malet i 1689) av Forfædre i niende Led tilbage.

Paa Holsfjordens Østside er Gaarden *Toverud* (se Tabellen Side 45). Sydover langs Lierdalens Østside henimot Tranby ligger Gaardene *Enger*, *Tveiten*, *Kornerud* og *Asdøl*.

Paa de fleste Gaarde i Sylling sitter der gamle Ætter. Gode Traditioner er her bevaret.

I Sylling er det lykkedes at faa opspurt et og andet fra 1814. Her levet til for ca. 40 Aar siden to Veteraner fra Krigen. Den ene het Hans Kaupang, som levet i Sylling som Skindfældmaker (et Haandverk som her nu ikke længere eksisterer). Han møtte altid op ved festlige Anledninger med sine Medaljer. En anden Veteran var Hans Nygaard (eller Holmen), som kunde fortælle, at hans Sidekamerat faldt i en Træfning ved Fetsund.

Som et Minde om Hungærens Tider stod der paa Gaarden Horn endel Almetrær, som Folk endnu mindes. Paa disse var Barken flækket av for at brukes til Barkebrød.

Vi slutter denne lille Oversigt med et Ønske om, at Lierfolket maa faa Interesse for at lære sin Slægts og sin Gaards Historie at kjende, og søke at bevare Slægtens gode Arv.

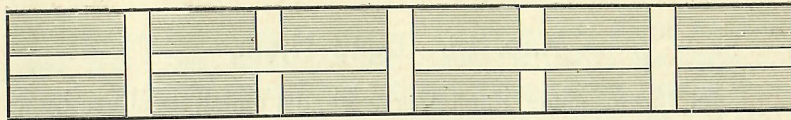
Kap. 15. Egne Hjem.

I det forutgaaende Kapitel er væsentlig omtalt de større Gaarder. Det vil bli saa med en Fremstilling, som dvæler ved den svundne Tid. Det er til de større Gaarder Traditioner og Minder er knyttet. Det er deres Historie som for en væsentlig Del avbilder Bygdens Historie. Ved Siden av er de mange mindre Gaarder, hvor ogsaa Slægter har levet og arbeidet.

Men om jeg hadde profetisk Evne og kunde skrive det kommende Aarhundredes Historie, likesom nu det svundne, saa vilde det ogsaa bli en anden Samling av Hjem, min Fremstilling for en stor Del kom til at gjælde. Det er alle de nye Hjem, som nu reiser sig i Bygden, Arbeiderhjemmene med deres smaa Jord- og Havebruk. Her arbeider Mennesker sig frem for at skape nye Hjem for sig og sin Slægt. Og dette Arbeide paa at føre Slægten fremad paa hjemlig Grund og paa egen Jord bærer i sig et stort Fremtidshaab.

Under Jordbruket er nævnt, at Procenttallet av Bruk med under 20 Maal dyrket Jord er sterkt steget. Siden sidste Tælling (1907) maa Tallet antages at være endnu adskillig steget. Det er netop i de sidste Aar at Bygning av Arbeiderhjem særlig har fundet Sted, for en væsentlig Del i de nye Industristrøk langs Lierbanen. Specielt kan her nævnes Brukene under Gaarden Gifstad, som av Kommunen indkjøptes til Tuberkulosehjem, og hvis Jordvei utstykkedes til Arbeiderbruk.

Arbeiderbrukene er for det meste bygget ved Hjælp av Laan i Norsk Arbeiderbruk og Boligbank. Der er endnu et godt Stykke igjen til Idealet «Egne Hjem» helt er virkeliggjort. De kommende Tider vil imidlertid vise os en stor Fremgang for denne Sak.

4de Avsnit.

Kommunikationer og Trafik.

Kap. 16. Veier og Veitrafik. Statsbane.

Lier hadde i ældre Tider langt større Gjennemgangstrafik end nu. Det var i «Føringskjøringens» Dage. Fra Bygderne ovenom Tyrifjorden (Ringerike, Hadeland, Valdres, o.s.v.) gik Drammenstrafikken gjennom Lier. Naar Isen laa paa Tyrifjorden kom de lange Tog av Slædelæs kjørende ovenfra, drog saa iland ved Svangstrand og fortsatte Lierdalen nedover. Og naar Isen ikke laa, var det de store «Føringsbaater» som besørget Trafikken tilvands, mens Lierbønderne med sine Hester besørget den ned igjennem Dalen. Samme Vei gik ogsaa Planketransporten fra Bygderne ovenfor. Og Lierbønderne tjente Penger paa denne Trafik, men saa blev Gaardsbruket til Gjengjæld forsømt. — Endel Uro fulgte selvfølgelig med denne Trafik. Brændevinsutsalg var der 4 à 5 Steder opigjennem Bygden med $\frac{1}{2}$ à 1 Mils Mellemrum.

Ogsaa i en anden Retning hadde Lier en Gjennemgangstrafik. Det var Trafikken mellem Drammen og Kristiania (over «Paradisbakkerne»). Her gik der en regelmæssig Diligensetrafik. Diligenserne var lukkede Vogner, forspændt med 2 à 3 Hester og med Plads til 6 Personer. Her kjørte ogsaa Postvognen mellem Kristiania og Drammen. Posthornet gjallet, hvor den fór frem.

Veiene var tunge og bakket. Naar vi i vore Dage færdes efter den prægtige Chaussé opigjennem Lierdalen, ser vi gamle nedlagte Veier stikke sig op og ned. Det er Resterne av den gamle Vei med Minder om Fædrenes og deres Hesters Slit og Stræv.

Det moderne Kommunikationsvæsens første Begyndelse var Dampbaaten «Kong Ring» paa Tyrifjorden, som begyndte sin Trafik omkring 1850. «Føringsbaaterne» begyndte dermed at utspille sin Rolle. — Denne Dampbaat gik i Rute paa Svangstrand og efterfulgtes senere av «Halvdan Svarte», «Sigurd Syr» og «Anna Kolbjørnsdatter». (Om den nuværende Dampskibstrafik, se under Lierbanen).

I Begyndelsen av 1850-Aarene gjøres nu de store Tiltak paa Kommunikationsvæsenets Omraade ved Anlæg av *Hovedveier*. Den første er Hovedveien langs Holsfjordens Østside (fra Sundvolden i Hole til Enger i Lier). Denne Vei blev færdig i 1853.

Den næste Hovedvei var Veien fra Heggbro til Svangstrand, med Tilknnytning til ovennævnte Vei ved Enger. Til denne Vei (Svangstrandsveien) gav Amtet sin første Bevilgning i 1853. Veien var færdig i 1857. Til dette Anlæg medgik ialt Kr. 286,536, hvorav paa Distriktet Kr. 35,384.

Man hadde vel ventet at disse Hovedveier skulde lette og øke Drammenstrafikken fra Distrikterne ovenfor. Imidlertid blev der omtrent paa samme Tid ogsaa anlagt Hovedvei fra Ringerike over Sollihøgda til Sandviken. Derved kom endel av den gamle Drammenstrafik til at gaa til Kristiania.

Alle disse Forhold blev nu med ett Slag ganske forandret, da Drammen—Randsfjordbanen aapnedes i 1866. Drammen fik dermed Jernbaneforbindelse med de Distrikter, hvis Trafik før hadde gaat over Lier. «Føringskjøringens» Dage var tilende.

Paa samme Tid lettedes ogsaa Veiforbindelsen mellem Lier og Kristiania ved Anlægget av Hovedveien Frydenlund—Tveten (i Retning av Askerdelet). Dermed var det ikke nødvendig længer at fare over «Paradisbakkerne». Denne Vei er senere (efter 1900) fortsat som Hovedvei til Askerdelet.

Drammen—Randsfjordbanens Aapning gjorde imidlertid, at

Lier efter 1866 blev liggende utenfor Trafiken. Gjennemgangs-færdselen ovenfra var det slut med, og som Opland for Drammen blev Lier sat tilbake for Bygder, som ved Randsfjordbanen var knyttet til Byen. Aarene efter 1866 betegner derfor en Tilbagegang.

Dette Forhold varte imidlertid ikke længe. I 1872 aapnedes Kristiania—Drammensbanen, og dermed var Lier sat i Forbindelse med begge disse Byer. — Denne Jernbane gaar ind i Bygden litt vest for Spikkestad Station, gaar saa i en Bue mot Nordvest og svinger ved Lier Station sydover mot Drammen. Dens Længde indenfor Herredet er ca. 12 Km. — Lier Station ligger 46 Km. fra Kristiania og 7 Km. fra Drammen.

Av Veianlæg i den følgende Tid skal nævnes Anlægget av Hovedveien Frydenlund—Røken, idet Veien nu blev lagt om Laheld istedetfor om Gullaugkleven, hvor den gamle Vei laa. Dette Arbeide var færdigt i 1900.

For Tiden er under Arbeide Omlægning av Veien fra Svære til Modumsdelet paa Bygdens Vestside.

De offentlige Veier i Lier er for Tiden følgende:

1. Hovedvei fra Nedre Eker til Drammens Bygrænse (paa Aassiden), 2,5 Km.
2. Hovedvei fra Drammens Bygrænse til Røkendelet, 5,2 Km., med Møisund Bro og Linnes Bro (sidstnævnte over Lierelven ved dens Utløp).
3. Hovedvei fra Amtmandssvingen til Askerdelet, 11,4 Km., med Heia Bro, bygget av huggen Sten.
4. Hovedvei fra Amtmandssvingen til Svangstrand, 18,3 Km., med Vestre Linnes Bro og Heggbro (over Lierelven).
5. Hovedvei fra Enger til Høledelet 10 km., med St. Olavs Bro, Sydelsvs Bro, Nordelvs Bro og Dypedals Bro.
6. Bygdevei fra Hegg til Frogner Kirke 1,6 Km.
7. Bygdevei Egge—Lyngaas, 2,9 Km., med Grøtte Bro over Lierelven, samt videre fra Lyngaas til Askerchausséen (ved Damkjern) 3,6 Km.
8. Bygdevei fra Heggbro om Sjaastad til Sylling Kirke, og fra Sylling til Svangstrandsveien (ved Enger) 19,3 Km. (Hammer Bro og Ila Bro).

9. Bygdevei fra Sylling til Hornsgrinden 8 Km.

10. Bygdevei fra Sylling Fattighjem til Røine 3 Km.

Veinettet er delt i 21 Roder og vedlikeholdes av Eierne av matrikuleret Jord; et Veistykke paa 7 km. fra St. Olavs Bro til Høledelet vedlikeholdes av Kommunen.

Skydsstationer var der i ældre Tider paa Hegg, Kittilsrud og Gjellebæk. Nu har Herredet to Skydsstationer, Lier og Enger.

Men endnu har Lier en Kommunikationslinje. Og da denne indtar en enestaaende Plads blandt Liers øvrige Samfærdselsmidler, skal den her behandles i et særskilt Kapitel.

Kap. 17. Lierbanen.

Blandt alle de Løft, som i denne Bygd er tat for Bygdens Fremgang, maa fremfor noget andet nævnes Anlægget av Lierbanen. Denne Bane, som fra Lier Station til Svangstrand ved Holsfjorden har en Længde av 21 Km., ligger i sin Helhet i Lier Herred.

Lierbanens Historie er i Korthet følgende:

Det var blet mere og mere klart, at Lier stod i Fare for at sakke agterut i Utviklingen. I Folketallets Vækst holdt ikke Bygden Skridt med Nabobygderne. Der manglet Industri i Bygden og Næringskilder laa der unyttet. Aarsaken var Mangel paa Kommunikationer. Kristiania—Drammensbanen hadde væsentlig Betydning kun for Bygdens nedre Del. Dalens Vestside med dens mange Gaarde, dens store Skoge, og dens Fosse med de mange utæmmede Hestekræfter, hadde en tung bakket Vei ned til Lier Station; den hadde heller ikke Nytte av Chausséen paa Dalens Østside. Og den øvre Del av Bygden hadde lang Vei til Jernbane.

Tanken om Bygning av en Jernbane paa Dalens Vestside opstod i Aaret 1896. Idéen skal være født paa Gaarden Holtmark, hvor Liers daværende Ordfører bodde. Tanken blev saa optat av daværende Kaptein H. Hofgaard paa Sjaastad, som blev den ledende Kraft i det Arbeide, som nu blev sat igang for at faa Banen bygget.

Samme Aar 1896 blev der nedsat en Komité, bestaaende av H. Hofgaard som Formand, Otto Rode, R. Eriksrud. O. J. Sørum, T. Holtmark og J. J. Svang. Efter Foranstaltning av denne Komite blev Plan og Overslag utarbeidet av Kontraktør S. Sørensen og Trafikberegning utarbeidet av Ingeniør J. Nereng. Disse Arbeider var færdige Vaaren 1897. Komitéen utsendte saa et Skrift med Indbydelse til Aktietegning. Her heter det: «Banen skal være til Ophjælp for et av Naturen rikt Distrikt. — Der maa løftes i Flok, og derom anmoder vi alle Interesserte».

Ved kgl. Resolution av 10. Decbr. 1898 blev der forelagt Stortinget Proposition angaaende Bevilgning av Statsbidrag til Anlæg for privat Regning av en tertiær Jernbane fra Lier Station til Holsfjorden. Ved Stortingsbeslutning av 18de Mai 1899 blev saa Banen tilladt bygget samtidig med at Staten bevilget et Bidrag paa Kr. 350,800, hvorav den ene Halvdel som et rente- og avdragsfrit Laan, og den anden Halvdel mot Aktier. Av Aktier forøvrig blev der tegnet: av Lier Kommune Kr. 140,000, av Buskeruds Amt Kr. 57,500, av Drammens Kommune Kr. 30,000 og av Private Kr. 185,000. I 1903 forhøiet Staten sit Bidrag med Kr. 22,500.

Høsten 1901 begyndte Arbeidet. Anlæggets Kontraktør var S. Sørensen, Arbeidet lededes av Ingeniør E. Richter. Sommeren 1904 var Anlægget færdig.

Beskrivelse av Banen. Banen utgaar fra Lier Station, som ligger 46 Km. fra Kristiania og 7 Km. fra Drammen (24 Meter over Havet). Vi anfører Stationerne i Rækkefølge nordover med Angivelse av Avstanden fra Lier (Tallene i Parentes betegner Stationens Høide over Havet i Meter): Landfald 3 Km. (32), Egge 4 Km. (68), Utengen 7 Km. (44), Sjaastad 10 Km. (66), Muggerrud 12 Km. (89), Skjæggerud 16 Km. (123), Sylling 19 Km. (129), Svangstrand 21 Km. (67). Banens høieste Punkt er 133,85 M. o. H. og ligger ca 1 Km. søndenfor Sylling Station. — Fra et Sted ovenfor Muggerrud fører et Sidespor paa 1 Km. Længde til Tronstad Bruk. — Av Banen ligger 4,8 Km. i Horisontal og 15.9 Km. i Stigning. 7,2 Km. ligger i ret Linje og

13,4 Km. i Kurver. Den sterkeste Stigning er 33,3 ‰ (eller 1 paa 30). Banens Sporvidde er 1,067 Meter.

I Forbindelse med Banen, og i økonomisk Fællesskap med denne, er der sat igang et Dampskib («Ringerike») fra Svangstrand til Svendsrud paa Ringerike. Dampskibet har følgende Stoppsteder, idet tillike angives Avstanden fra Svangstrand: Øverskogen 7 Km., Nesbryggen 14 Km., Sundvolden 25 Km. og Svendsrud 31 Km. Den hele Trafiklinje blir saaledes 52 Km.

Ved Banens Aapning hadde hele Anlægget (iberegnet Dampskibet) kostet ca. 830,000 Kroner. En Merkværdighet ved denne Bane er at der ved dens Bygning ikke blev løst et eneste Mineskud (i saa Henseende er den vistnok den eneste Bane i Landet). Derimot skaffet Leren meget Arbeide. Det vanskeligste Terræng var mellem Muggerrud og Skjæggerud, hvor ogsaa de to største Broer ligger.

Banens Aapning foregik den 12te Juli 1904. Aapningshøitideligheten foregik paa Svangstrand, hvor Aapningstalen holdtes av Statsminister Hagerup. Den festlige Dag bød forøvring paa et rikt Program.¹

Her skal blot nævnes, at de forskjellige Festtalere bl. a. dvælet ved Liers historiske Minder. Saaledes blev der nævnt, at det var i Lier i Vestfold Ragnar Lodbrok bygget det ene av sine svære Vikingskibe, hvormed han drog avsted for at erobre England. «Dette er Liers største Dag siden dengang». — Det var paa Huseby i Lier den gamle Helgen St. Halvard bodde. — Det var ved Hørthe (Hirta) Bro i Sylling Kong Sverre med sine Birkebeinere leverte et av sine Slag med Kong Magnus Erlingssøn, mens han hadde gjemt Hestene sine paa det Sted som endnu heter »Gampedalen» (Aar 1178). — Og det var paa Svangstrand, der hvor nu Festen holdtes, at der i Aaret 1222 stod et forbitret Slag mellem Ribbungerne og Skule Jarls Tropper. — Tiderne har forandret sig! . —

Siden Aapningen i 1904 har Jernbanen og Dampskibet gaat i regelmæssig Drift. Der har været Bruk for endel mere Driftskapital, som væsentlig er tilveiebragt ved at Staten har ydet Laan paa ialt Kr. 100,000. Den i Trafiklinjen nedlagte Kapital var ved Utgangen av Driftsaaret 1912—13 Kr. 925,000. Herav falder paa

¹ Et utførlig Referat findes bl. a. i Drammens Blad No. 187, 188, 189 for 1904.

Jernbanestrækningen Kr. 874,000 (eller Kr. 41,600 pr. Km.) og paa Dampskibsstrækningen Kr. 51,000.

Driftens økonomiske Resultater. I det første Driftsaar var der et Overskud paa Kr. 25.00. De to følgende Aar Underskud (ca. Kr. 5000). I 1907—08 var der et Overskud paa ca. Kr. 11,000. Overskuddet sank saa i de følgende Aar, men steg i Driftsaaret 1912—13 til Kr. 18,561.64, hvorav paa Jernbanen Kr. 17,824.92 og paa Dampskibet Kr. 736.72, hvilket svarer til 2,04 % av den i Jernbanen og 1,45 % av den i Dampskibet nedlagte Kapital.

Paa Jernbanen er Antallet av Reisende steget fra 40,000 i Banens første hele Driftsaar (1905—06) til 64,080 i det sidste Aar (1912—13). Vægten av Gods var i førstnævnte Aar ca. 18500 Ton, i sidstnævnte 45702 Ton.

Fremgangen tegner godt for Fremtiden. Og det væsentlige er jo, at Jernbanen har forhøiet Værdierne paa Lierdalens Vestside og i Bygdens nordre Del og fremkaldt nye Bedrifter; særlig merkes da her den Industri, som nu drives ved Sjaastad og Tronstad. — Turister og Lystreisende har ogsaa ved denne Trafiklinje faat let Adgang til en Færd gennem naturskjønne Egne.

Kap. 18. Postvæsen.

Ikke bare for 100 Aar siden, men langt frem i Tiden var der i hele Lier ikke et eneste Postaapneri og ikke en eneste Post-rute. I Drammen maatte man hente sin Post, og der ogsaa levere den.¹

I Aaret 1858 oprettedes Sylling Postaapneri, det første i Lier.

Ellen Hagan het han som dengang en Gang om Uken bar Posten paa sin Ryg fra Drammen til Sylling. Den første Postaapner var Presten Rode paa Sylling Prestegaard. Naar han en Gang om Maaneden holdt Bibellæsning i Øverskogen, tok han Maanedens Post med ditop og delte den ut.

Det næste Postaapneri var Lier, oprettet 1873.

¹ En gammel Mand i Sylling fortalte mig, at han som 12 Aars Gut (omk ng 1840) fik 12 Skilling av en Hallingdøl for at gaa med et Brev de 2 Mil fra Enger til Drammen. Gutten syntes det var en fin Forretning.

Nu er der i Lier følgende *Postaapnerier*: 1. Sylling, oprettet 1858. 2. Lier, opr. 73. 3. Egge og 4. Sjaastad, opr. 1904. 5. Øverskogen, opr. 04. 6. Utengen, opr. 09. 7. Tronstad, opr. 10. 8. Reistad, opr. 13. — Endvidere er der følgende *Postruter*: 1. Steinset—Drammen, fra 97. 2. Drammen—nedre Lier, fra 98. 3. Torsrud Meieri—Lier, fra 04. 4. Øverskogen—Sylling, fra 05 (i den Del av Aaret, da der ikke er Dampskibsfart paa Holsjorden). 5. Reistad—Lier, fra 1913. Disse Ruter er alle søgnedaglige.

Antallet av Breve, som disse Postanstalter har besørget, belyser bedst Postvæsenets Utvikling. I Aaret 1868 var Antallet 600. Ti Aar senere var Antallet 6700. Endnu ti Aar senere, i 1888 var Antallet 19100. Tallet stiger nu til 31800 i 1895, 34500 i 1900, 62800 i 1905. I Aaret 1910 var Antallet av Breve 86200 og i 1911: 88200.

Økonomiske Forhold m. v.

5te Afsnit.

Kap. 19. Økonomiske Forhold i Almindelighed.

Til Belysning af Utviklingen meddeles her en Opgave over Antal Skatydere, antagen Formue, antagen Indtægt samt skatbar Indtægt i nedennævnte Aar:

Aar	Antal Skatydere	Antagen Formue	Antagen Indtægt	Skatbar Indtægt
1885	2197	6,760,000	1,222,000	766,000
1890	2212	7,115,000	1,200,000	736,000
1895	2173	6,579,000	1,261,000	463,000
1900	2248	7,172,000	1,303,000	458,000
1905	2448	7,762,000	1,429,000	515,000
1909	2428	9,716,000	1,580,000	660,000
1910	2616	12,097,000	1,791,000	771,000
1911	2708	12,792,000	2,049,000	946,000
1912	2753	13,007,000	2,258,000	1,065,000
1913—14	2920	18,802,000	2,895,000	1,398,000

Skatteprocenten var for 1913—14: 7,90 for Fogner, 7,70 for Tranby, 4,70 for Silling og 8,40 for Assiden. For 1910 var den henholdsvis 12,00, 12,50, 8,80 og 10,74.

I 1898 indhentet den parlamentariske Landbrugskommission endel Oplysninger om de økonomiske Forhold for Gaardsbrukenes Vedkommende. (Oplysningerne er trykt 1901 i Eugene Hanssens Verk om Jordbrukets økonomiske Forhold).

For Lier oplyses her:

Værdien av Herredets Gaardsbruk var . . . . . Kr. 8,111,000
 Værdi av Besætning, Redskaper og Maskiner . . . . . » 735,700
 Værdi av Gaardsbrukenes utestaende Kapitaler . . . . . » 380,000
 Gaardsbrukernes samlede Gjæld var . . . . . » 4,095,000
 derav Gaardsbrukernes Pantegjæld . . . . . » 3,011,258

Kap. 20. Kommunal Økonomi.

Til Belysning av Utviklingen meddeles her Opgave over utlig-nede Skatter, kommunale Indtægter og Utgifter i Aarene 1893, 1905 og 1912.

Utligtede Skatter:

	1893	1905	1912
Eiendomsskat paa matriculerede Bruk	3 519,57	3 546,91	3 553,60
— » — » Værker, Sagbruk o. l.	673,71	346,11	1 636,30
Skat paa Formue	6 669,86	15 133,54	19 061,36
» » Indtægt	32 950,46	69 447,69	103 007,30
Tils. utligtede Skatter	43 813,60	88 474,25	127 258,76

Indtægter:

	1893	1905	1912
Av det for Aaret utligtede Beløp er i			
Aarets Løp indbetalt	30 066,23	66 588,37	106 088,26
Avgift av Handelsmænd	600,00	996,00	825,00
Avgift for Hunder	324,25	1 155,50	1 594,00
Statsbidrag til Lærertøn	4 550,26	5 406,48	11 901,12
Statsbidrag til Skolevesen	85,00	1 237,00	9 381,32
Stats- og Amtsbidrag til Sindsykes	2 462,40	3 315,50	4 435,35
Forpleining			

Utgifter:

	1893	1905	1912
Kommunens Bestyrelse, Regnskap og Skattevæsen	1 640,40	3 074,26	3 061,33
Rets- og Politivæsen	312,67	604,67	1 011,50
Veivæsen	960,30	3 525,02	10 493,31
Skydsvæsen	591,65	0,00	85,00
Sundhets- og Medicinalvæsen	569,60	798,10	708,75
Geistlighed og Kirkevæsen	1 906,44	6 668,12	10 118,03
Skolevæsen	25 554,87	45 393,21	71 326,85
Fattigvæsen	25 436,35	36 611,39	52 409,48
Renter av Laan	962,98	6 784,81	9 440,54
Avdrag av Laan	5 235,17	12 628,99	12 418,02
Til Lier Tuberkulosehjem			2 187,94
Bidrag til Kredssykekassen			6 180,35
Amtsskat til Amtskommunen			1 419,82

Anm. Det har været ugjærlig — med de Kilder som stod til min Raadighet — at skaffe tilveie fra de ældre Tider en samlet Oversigt over Kommunens Økonomi, som kunde sammenstilles med de ovenfor anførte. At Budgetterne var mindre i tidligere Tider ser man imidlertid ved at sammenstille de anførte 3 Oversigter, og følge Utviklingen tilbage. (Den Utgiftspost, som har været væsentlig større end nu, er Utgifterne til Skydsvæsenet, som før Jernbanens Dage vel har været endnu større). — Hertil kommer, at en Oversigt over Penge-Økonomien i gammel Tid intet klart Billede vil gi, da meget av det, som nu ydes i Penge, dengang ydedes in natura. Fattigunderstøttelse ydedes saaledes før Fattigloven av 1863 for en stor Del som Lægdsydelse med Forpligtelse for Gaardene til at motta Lægdslemmer i Forpleining. (Helt ophævet av Lovgivningen blev denne Ordning først ved Fattigloven av 19 Mai 1900.) Likeledes paalaa der i ældre Tider (etter Skoleloven av 1827) Gaardene at holde Omgangsskolelærerne i Kost, og dette Kosthold utgjorde en Del av Lærerens Løn. Endvidere utførtes ofte kommunale Arbeider ved Utligning av Arbeidsydelse in natura.

Den sterke Stigning av Utgifterne til Geistlighed og Kirkevæsen hænger sammen med den geistlige Lønningslov av 14. Juli 1897, som paalægger Sognekassene at utrede flere av de Ydelser, som før tilveiebragtes av de enkelte Menighetslemmer.

*

Budgetternes sterke Stigning i det hele viser, at Lier er en Bygd i rask Utvikling.

Kap. 21. Kommunale Eiendomme. Oversigt.

De kommunale *Eiendomme* og deres Værdi var den 30te Juni 1913:

1. Utestaaende Kapitaler:

Legatkapitaler	Kr. 28,720,00
Det geistlige Lønningsfond	» 10,441,30
Kirkernes Assurancefond	» 27,200,00
Lier Sparebank	» 262,489,00
Bygdemagasinfondet	» 35,000,00

Utestaaende Kapitaler ialt Kr. 363,850,30.

2. Faste Eiendomme og deres Værdi:

Kommunelokalet	Kr. 45,000,00
Kirker og Kirkegaarder	» 160,000,00
Andel i Prestegaardsbygninger	» 10,000,00
Klokkergaarder	» 10,000,00
Skolehus	» 160,000,00
Lærerjord	» 40,000,00
Fattiggaarden	» 20,000,00
Øksne Skog	» 25,000,00 ¹
Gifstad Skog	» 15,000,00
Elvestad Skog	» 9,000,00
Lier Tuberkulosehjem	» 25,000,00

Værdi av faste Eiendomme Kr. 519,000,00.

3. Jernbaneaktier, nominel Værdi Kr. 140,000,00.

Herredets *Gjæld* var den 30te Juni 1913 Kr. 254,878,95.

¹ Anført efter officiel Oppgave. Den virkelige Værdi av Øksne Skog er antagelig ca. 40 000 Kr.

Kap. 22. Lier Sparebank.

Lier Sparebank kan ansees opprettet den 14de November 1844, da det første Direktionsmøte blev holdt paa Norddal.

Lier Herredsstyre hadde i Møte den 7de April 1843 besluttet at bortsælge det Lier Prestegjeld tilhørende Bygdemagasins Fond av Byg, 300 Tønder, samt 500 Tønder av dets Havrefond, og at der av det Pengebeløp, som utkom av Salget, skulde anvendes 1000 Speciedaler til Grundlæggelse av en Sparebank. Bankens Plan bifaldtes ved høieste Resolution av 17de Juli 1844. Bankens første Direktion var Lars Eeg, Torger Vefferstad, Anders Olsen Norddal og Pastor Julius Aars. Dens første Kasserer var Lensmand Alme (Løn 35 Spd.).

Fra denne lille Begyndelse er Banken oparbeidet til en forholdsviis betydelig Institution, hvilket kan sees av nedenstaaende tal:

Banken begynte, som ovenfor nævnt i 1844 med en Kapital paa 4000 Kr. I 1850 var Formuen Kr. 6458, og Bankens Forvaltningskapital Kr. 22,599. I Aaret 1863 var Formuen Kr. 16,732, Forvaltningskapitalen Kr. 134,710. I Aaret 1890 var Formuen kommen op i over 100 Tusen (Kr. 103,071), Forvaltningskapitalen var da Kr. 757,309. — Ved Utgangen av 1913 var Formuen Kr. 262,489 og Forvaltningskapitalen Kr. 2,871,188. Nettoindtægten var i Bankens første Tid ca. 400 Kr. aarlig. Den høieste Nettoindtægt paa et Aar har været ca. Kr. 24,000. I 1913 var den Kr. 17,987.

Av Bankens Overskud har Lier Herredsstyre bevilget til forskjellige almenyttige Formaal, særlig vedrørende Folkeoplysningen, samt til enkelte større Byggeforetagender, saasom Bygningen av Lier Kommunelokale, og nu i det sidste Bygning av Gravkapeller ved Prestegjeldets Kirker.

Kap. 23. Lier kommunale Elektricitetsverk.

Da Menneskene engang i fordums Dage gav Glitreevnen dens Navn, hadde de vel sét, hvordan den glitret under sin brusende Færd gjennom den dype Skog. Ingen anet dengang, at den samme Elv med sine sterke Kræfter skulde komme til at skape en bedre «Glitren», ikke i den stille Skog, men i Lierbygdens mange Hjem, og kaste Lys over hele Dalen. Men dette vidunderlige har vi nu oylevet.

I Koncessionsvilkaarene (av 9de Marts 1909) for Salget av de Hofgaardske Skoge til A/S Børresen var der forbeholdt Lier Kommune 800 Hestekræfter elektrisk Kraft til en billig Pris. I 1911 besluttet Lier Herredsstyre at gjøre Anvendelse herav, og anlægge et kommunalt Elektricitetsverk. Med Aktieselskapet enedes man om en aarlig Pris av 35 Kroner pr. Hestekraft for de første 200 H.K. som blev benyttet, Kr. 40 for de næste 200 H.K. og Kr. 35 for de følgende.

Bygningen av de høispændte Ledninger paabegyndtes Vaaren 1912. Kommunen besørget selv Anlægget utført og skaffet derved Arbeide for Bygdens egne Folk. De høispændte Ledninger har en Længde av ca. 50 Km.; disse tillikemed de lavspændte Net ved Lier Station og paa Lierstranden har kostet Kr. 210,000 Med Stikledninger er der nu bygget for Kr. 330,000. Der er 3 Kiosktransformatorer og 30 Masttransformatorer. Efter sidste Beretning (^{21/2} 1914) var der til Verket knyttet 7154 Lamper, 36 Motorer og 44 Varmeapparater med et samlet Forbruk av 335 H.K. Den Del herav som — efter Maaling paa Kraftstationen — viser sig samtidig at være i Bruk er 150 H.K., som blir det Antal, hvorefter Verket erlægger Betaling.

Kun en kort Tid har Elektricitetsverket været i Virksomhet, og mange Steder venter man endnu paa Lys og Kraft. Men Nettet utvides stadig og vil vel engang naa til alle Hjem i Bygden.

Kap. 24. Legater i Lier.

I Lier er opprettet følgende 5 Legater:

1. *Josef Kellers Legat.* Dette er meget gammelt; det første Regnskap, som findes, er fra 1801. Legatkapitalen er Kr. 10,700. Renterne deles likt mellem Skole- og Fattigvæsenet i Frogner, Tranby og Sylling.

2. *Nicolay Michelys's Legat for Krøblinge i Lier Prestegjæld.* Dette Legat er stiftet i 1873 av Handelsborger i Drammen Nicolay Michely. Legatkapitalen var oprindelig 4000 Kr. og er nu steget til 5000 Kr. Renterne av dette Legat utdeles hvert Aar til Krøblinger i Lier, som ikke er fattigunderstøttet, fortrinnsvis til saadanne som derved kan bli fremhjulpert til at ernære sig selv.

3. *Lars Bøe's Legat*, stiftet ved Testamente av ²⁶/₁₁ 1892. Dette Legat falder i tre Dele: 1) Til Fattige i Tranby, som ikke nyder Fattigunderstøttelse, er git Kr. 4000, hvorav Renterne utdeles til Jul. 2) Til Bedehus ved Heien Kr. 8000. (Nu med Renter Kr. 8400). Bedehuset skal opføres av Sten med Adgang til at tale for enhver som tror paa Kristus. 3) Endvidere Kr. 1600 til Vedlikehold av Familiens Gravsted paa Tranby.

4. *Bjerch's Legat*. Grosserer I. M. Bjerch paa Gilhus opprettet ved Testament av ¹⁶/₆ 1899 et Legat for Drammen og Lier til velgjørende Øiemed, fortrinnsvis til Opdragelse av trængende Barn og Oplærelse av Tjenestepiker. — Ved Overenskomst av ⁶/₅ 1901 blev Legatkapitalen likelig delt mellem Drammen og Lier. Legatet ansaaes traadt i Kraft fra det Tidspunkt Liers Andel utgjorde Kr. 45,000. Dette indtraf ved Utgangen av 1912. I 1913 er utdelt Kr. 1525.00.

5. *Oberstløytnant Hans Hofgaard og Hustrus Legat* til værdige, veltjente og tro Arbeidere, der sogner til Sjaastad Kirke. — Dette Legat er git ved Gavebrev av ⁵/₄ 1909. Legatkapitalen er Kr. 10,000.

Desuten har den iaar avdøde Apotheker *Stillesen* opprettet et Legat for Sykepleien i Lier. Dets Størrelse er ca. 20,000 Kr.

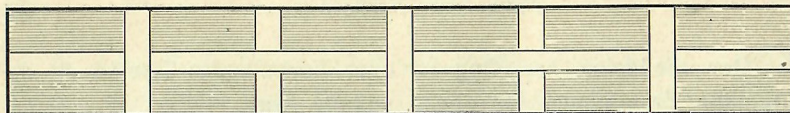
Kap. 25. Lier Brandforsikringsforening.

Lier gjensidige Brandforsikringsforening stiftedes Aaret 1866. Den første Direktion bestod av Stortingsmand og Ordfører Egge, Gaardbrukerne Lars Hellum og Hans Helgerud. Præmien har altid været 1 pro mille med Undtagelse av et enkelt Aar, da der blev utlignet en Extrakontingent av ¹/₂ ‰. Det første Regnskapsaar fik Foreningen en Resiko av 209,622 Spd.

Der meddeles her Opgave over Foreningens Resiko og de utbetalte Erstatninger for nogen enkelte Aar:

1880:	Resiko:	Kr. 6,109.910,	utbetalte Erstatninger	Kr. 10,215
1890:	—«—	« 27,084.120,	—«—	« 20,166
1900:	—«—	« 48,916.860,	—«—	« 57,796
1910:	—«—	« 68,870.560,	—«—	« 37,033
1912:	—«—	« 75,543.290,	—«—	« 66,742

Den første Kasserer var Kommunekasserer Per Eek, den nuværende er Kommunekasserer T. Strand.

6te Avsnit.

Syke og Fattige.

Kap. 26. Lier Tuberkulosehjem.

For Bekjæmpelsen av «den hvite Pest», Tuberkulosen, er der i Lier gjort et stort Løft ved Oprettelsen av Lier Tuberkulosehjem.

Tanken om Oprettelse av et saadant Hjem blev i 1905 utkastet av Dr. A. Hvoslef, som ogsaa var med i Arbeidet for at faa Tanken sat ut i Livet. Endel Penger blev indsamlet ved Basarer, Foredrag m. v. Av Herredsstyret blev bevilget Kr. 2000. Oprettelsen blev sikret, da Oberstløjtnant Hofgaard og Frue i 1909 gav Kr. 20,000 til dette Formaal.

Kommunen indkjøpte saa Gaarden *Gifstad* (for Kr. 40,000) og nedsatte en Komité for Hjemmets Oprettelse. Selve Gaarden blev solgt til denne Komité for Kr. 8000, mens Jordveien utparcelletes til Egne-Hjem-Bebyggelse. Kommunen tilskjøt det fornødne til Hjemmets Oprettelse. I Aaret 1910 var Hjemmet færdig og tokes i Bruk samme Aars Høst. Det har kostet ialt Kr. 47,800.

Hjemmet har Plads til 17 Patienter, og der har altid været fuldt Belæg. Av Patienterne har ca. $\frac{2}{3}$ været fra Lier, Resten fra Drammen og andre Steder utenbygds. I 1913 forpleiedes ialt 38 Patienter.

Hjemmet ligger høit og vakkert paa Dalens Vestside. Det støter op til en lun Granskog, og fra dets Vinduer er der en vakker Utsigt over Lierdalens nordre Del.

Kap. 27. Fattigvæsen. Frogner Pleiehjem.

Herredets 4 Sogne har hver sit Fattigvæsen. Det samlede Antal Fattigunderstøttede var i 1870: 348, i 1880: 302, i 1890: 305, i 1900; 236, i 1910: 208, i 1912: 236. Av de sidstnævnte Tal var 128 Enslige og 108 Familieforsørgere.¹

Av de under Fattigvæsenet hørende Institutioner skal her særlig nævnes *Frogner Pleiehjem* (nær Landfald Station). Dette blev tat i Bruk i 1904 efterat en tidligere «Fattiggaard» paa Øksne var nedlagt. Hjemmet har en Avdeling for Syke og en for Fattige. Der er Plads til ca. 50 Personer. Belægget har i Almindelighet været omkr. 30. Hjemmet har kostet ca. 20,000 Kr.

Mot en rimelig Betaling (60 à 70 Øre pr. Dag) kan ogsaa Herredets øvrige Sogne faa Gamle og Trængende forpleiet paa Hjemmet.

Kap. 28. Arbeiderkolonien paa Bergfløt.

Omstreifermissionens Arbeiderkoloni paa Bergfløt blev opprettet ved Initiativ av «Kristelig Forening til Selvhjælp for Forkomne». Denne Forening samlet 20,000 Kroner. Da «Foreningen til Motarbeidelse av Omstreifervæsenet» var blit dannet, blev de 20,000 Kroner overdraget denne Forening (den søndenfjeldske Komité). Efter fortsat Pengeindsamling blev Gaarden Bergfløt kjøpt for Kr. 42,500 Sommeren 1910. (Besætning og Redskaper medfulgte). Man gik saa igang med at bygge Hovedbygning. Denne har 33 Enkeltmandsværelser m. v. Kolonien begyndte sin Virksomhet Høsten 1911.

Der optages kun enslige Mænd, som forpligter sig til at bli

¹ I Lier Herred var saaledes i Aaret 1900: 2,88 % av Befolkningen fattigunderstøttet. I Aaret 1910 var Tallet sunket til 2,36 % o. — I hele Riket var i 1900: 3,67 % av Befolkningen fattigunderstøttet.

der i 3 Maaneder. Til Utgangen av 1913 har der ialt været optat 130 Personer. Disse har været sysselsat med alslags Arbeide, likesom der ogsaa er gjort endel for fortsat Opdyrkning av Stedet.

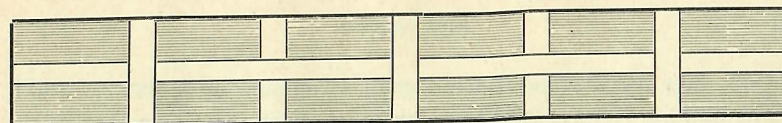
Kap. 29. Et og andet ellers, vedrørende Syke og Fattige.

Epidemier. Den Koleraepidemi, som omkring 1850 hjem-søkte Dele av vort Land, merkedes ogsaa i Lier, dog ikke i nogen større Grad. — Av Koldfeber har der været endel i Lier omkring 1860-Aarene, særlig paa Slettebygden omkring Lierelvns nedre Løb. Den forsvandt helt før 1870. Poliomyelit optraadte som uhyggelige Epidemier i 1905 og 1911, likeledes i 1913 (særlig da i Sylling). Tæringen synes at være noget i Tilbagegang. — Det store Havebruk i Lier gir Folket rikelig Anledning til at spise Frugt, og dette er et Middel for Folkehelsen.

Forpleining av Sindssyke. I Lier har Private oprettet en Række Kolonier til Forpleining av Sindssyke. Den første Koloni oprettedes paa Opsal omkring 1880; senere er oprettet en Række andre, saaledes bl. a. paa Skjæggerud, Delekant, Haarberg, Sørsdal m. fl. St. Ialt forpleies nu i Lier omkr. 300 Sindssyke. Av disse er en stor Del fra Kristiania, og forøvrig fra mangfoldige Steder.

Privat Omsorg for Syke og Fattige. De her arbeidende For- eninger er nævnt i Slutningen av Avsnittet «Kirkehistorie».

Det er en av de store glædelige Utviklinger i det sidste Aar- hundrede, at Folkesamvittigheten er vaagnet til Værn om dem, som har det ondt, og Næstekjærlighetens Bud har faat mere og mere Magt over Menneskenes Sind.

7de Avsnit.

Aandsliv.

Kap. 30. Kirkehistorie. Prester i Lier, Kirkehuser m. v.

Litt fra ældre Tider.

Lier har fostret Østlandets gamle Nationalhelgen St. Halvard. Han var Søn av den rike Bonde Vebjørn paa Huseby i Lier, hans Mor var Søster av Aasta, Olav den helliges og Harald Haardraades Mor. Han drev Handel sammen med sin Bror, men for ikke at gjøre denne Uret laget han to Lodder, et større til at veie sin Brors Andel og et mindre til at veie sin egen. Han blev dræpt ute paa Drammensfjorden, da han vilde beskytte en Kvinde, som med Uret var beskyldt for Utroskap. En av hendes Forfølgere skjøt ham en Pil for Brystet og sænket saa hans Lik med en Kværnsten om Halsen ned i Fjorden. Men Liket med Kværnstenen fløt op. Dette skedde omkring Aar 1050 og en Tid efter blev Halvard erklæret for en Helgen.

Paa Kristiania By's Vaaben sees St. Halvard avbildet med en Kværnsten i sin ene Haand og en Bundt Pile i den anden og med den forfulgte Kvinde liggende foran sig.

I gammel Tid hadde Lier flere Kirkesteder end nu. Der stod saaledes en Kirke paa Huseby, en paa Hval og en paa Egge. Alle disse tre Kirker blev nedrevne omkring Aar 1600.

Til Lier Prestegjeld hørte ogsaa Bragenes og Strømsø indtil Aaret 1723. I Aaret 1651 nedbrændte Frogner Kirke, Aarsaken var Lynnedslag. Sognepresten flyttet da til Bragenes, mens Prestegaardens Hovedbygning blev benyttet til Gudstjeneste. Tranby Kirke blev imidlertid betragtet som Hovedkirke.

Der var nu i endel Aar ingen fast Prest bosat i Lier, idet baade Sognepresten og den resid. Kapellan bodde i Bragenes. I Aaret 1694 blev imidlertid Frogner Kirke gjenopbygget. Det var den daværende Sogneprest Hans Angell, som fik dette Arbeide utført. Det er den Frogner Kirke som nu staar.

Hans Angell var fremdeles Sogneprest i Lier, da Kaldet blev delt i 1723. Han beholdt da selv Bragenes og Strømsø, mens hans Søn fik Lier og flyttet ind paa Frogner Prestegaard, som siden Kirkens Brand hadde været brukt som Avlsgaard. Til det nye Lier Sognekald hørte fra først av ogsaa Aassiden, som dog senere blev lagt til Bragenes i kirkelig Henseende. Der fortælles at en Sogneprest i Lier gav Aassiden til Presten i Bragenes, da denne hadde smaa Indtægter. Denne Ordning fik dog senere kongelig Stadfæstelse.

Hans Angell var 3 Gange gift og hadde 22 Barn. Han er begravet under Frogner Kirkes Sakristi i et Gravkammer han selv hadde ladet opmure.

Lier hadde nu bare én fast Prest indtil 1737, da der oprettedes et residerende Kapellani med Bolig for Presten paa Kirkerud i Sylling. Dette Kapellani blev imidlertid nedlagt i 1807, da der i den Tid var stor Mangel paa Prester. Den sidste Prest i Sylling før 1807 het Truls Stranger. Hans Enke bodde paa Kirkerud til sin Død 1821.

Fra 1807 var der saaledes atter bare en fast Prest i Lier. Dette varte til 1834, da det resid. Kapellani oprettedes paany.

Sogneprester i Lier efter 1814.

1. *Thorbjørn Lechve*, Bondesøn fra Hardanger, født 1760. Han var Sogneprest i Lier fra 1798 til 1820, da han døde. Tidligere var han Sogneprest i Kautokeino i Finmarken.

Hans Hustru skal der ha vist Gjæstfrihet mot den franske Prins Ludvig Filip, som under den store Revolution var landflygtig og under

denne Landflygtighet i Aaret 1795 ogsaa kom til det nordlige Norge. Da Ludvig Filip senere blev Konge i Frankrike (1830—48) skal han ha lønnet Fru Lechve for dette.

Lechve var altsaa Liers Sogneprest i 1814. Hans Enke overlevet ham i ca. 40 Aar og blev en kjendt Skikkelse i Bygden, da hun det meste av denne Tid bodde paa Gaarden nordre Renskaug, som dengang var geistligt Enkesæte.

2. *Jens Aars*, f. 1780, Sogneprest i Lier fra 1821 til sin Død 1834.

Aars var tidligere Sogneprest til Hadsel (Nordland) og var Stortingsmand derfra i 1821. Som saadan, fortælles der, var han Medlem av en Deputation til Kong Karl Johan i Stockholm. Under et Selskap paa Slottet, hvor Deputationens Medlemmer var tilstede, spurte Kongen om nogen av dem kunde paata sig det Hverv at underholde en italiensk Prinsesse, som ellers vilde sitte der ensom. Aars paatok sig Hvervet og skilte sig saa godt fra det, at Karl Johan bestemte ham for en god Befordring sydover. Han blev saa Sogneprest til Lier.

3. *Ludvig Lumholtz*, f. 1773, Sogneprest i Lier fra 1834 til sin Død 1853.

4. *Jens Mathias Pram Kaurin*, f. 1804. Han var Professor i Theologi da han i 1853 blev Sogneprest i Lier. I 1858 blev han Biskop i Bergen.

5. *Fredrik Rode*, f. 1800, Sogneprest i Lier fra 1859 til han tok Avsked 1875. Han var tidligere Stiftsprovst i Kristiania og Hofprædikant.

6. *Fredrik Waldemar Hvoslef*, f. 1825, Sogneprest i Lier fra 1876 til 1881, da han blev Biskop i Bergen. Han var før han kom til Lier Biskop i Tromsø.

Som Sogneprest i Kautokeino var Hvoslef i Livsfare under et Opstyr som i Aaret 1852 blev sat igang av religiøst opfanatiserede Finner. Under dette Opstyr blev Lensmanden og Landhandleren dræpt og Presten mishandlet.

Hvoslef skriver i Embedets Kaldsbok, at han forlater Lier med en Bøn om at Naturens Skjønhed i Lierdalen maa være for Menigheten en Dragelse til Aandens indre evige Skjønhed.

7. *Peter Valentin Vinsnes*, f. 1823, Sogneprest i Lier fra 1881 til han tok Avsked 1891.

8. *Nils Johan Julius Aars*, f. 1836, Sogneprest i Lier fra 1892 til han i Aaret 1909 tok Avsked. Han var tidligere Bestyrer av Asker Seminarium.

9. *Johan Ludvig Arnesen*, f. 1854, utnævnt 1910. Han var tidligere Stiftsprovst i Tromsø. Han er den 25de Sogneprest i Lier efter Reformationen.

Residerende Kapellaner i Lier efter 1814.

Som før nævnt var det resid. Kapellani nedlagt fra 1807 til 1834, da Embedet gjenoprettedes. Resid. Kapellaner fra den Tid er:

1. *Nils Fredrik Julus Aars*, Søn av Sogneprest Jens Aars, f. 1807, resid. Kap. i Lier fra 1834 til han i 1845 forflyttedes til Alten-Talvik.

Menigheten ønsket ham til Prest og bekostet for ham en Reise til Stockholm, forat han personlig kunde tale sin Sak for Kongen. — Blandt hans Barn er Forfatterinden Elise Aubert. Aars omtales som en ivrig Jæger og en dygtig Prædikant.

2. *Johan Fritzner*, f. 1812, resid. Kap. i Lier fra 1845 til 1848, da han blev Sogneprest i Vanse. Død 1893.

Fritzner har Navn som en betydelig Vidensk. psmand paa Sprogforskningens Omraade. Hans «Ordbog over det gamle norske Sprog» er anset som et overordentlig fremragende Arbeide.

3. *Maurits Tønnesen*, f. 1806, resid. Kap. i Lier fra 1848 til han i 1856 forflyttedes til Nes i Hallingdal.

4. *Christian Ludvig Rode*, f. 1812, resid. Kap. i Lier fra 1856 til 1873, da han blev Sogneprest til Fet.

5. *Hans Peter Blix Rynning*, f. 1830, resid. Kap. i Lier fra 1873 til han i 1880 blev Sogneprest til Hole.

6. *Ole Christian Kionig*, f. 1840, resid. Kap. i Lier fra 1880 til 1911, da han tok Avsked. Han døde paa Prestegaarden Aaret efter.

7. *Ingolf Riddervold*, f. 1871, utnævnt til Embedet 1912.

Av de resid. Kapellaner har Aars, Fritzner og Tønnesen været Ordførere i Lier.

Kirkebygninger.

Lier har nu 4 Kirker:

1. *Frogner Kirke* (Hovedkirke) en Korskirke av Sten med

ca. 500 Sittepladser, opført, som foran nævnt Aar 1694. — Den gamle Frauna Kirke var en Stenkirke opført før Aar 1200.

2. *Tranby Kirke*, en Langkirke av Sten med 400 Sittepladser, opført Aar 1851. Den gamle Tranby Kirke var en Stenkirke, omtalt ved Aar 1347.

3. *Sylling Kirke*, en Langkirke av Sten med 450 Sittepladser, opført Aar 1851. Den gamle Sylling Kirke var en Stenkirke, først omtalt ved Aar 1400.

4. *Sjaastad Kirke*. Dette Kirkested er nyt. Av Sjaastads Eier blev git fri Grund og de fleste Materialer til Kirken, hvorpaa Kirkens Opførelse paabegyndtes i 1895. Kirken indviedes 26de Sept. 1896. Den er en Langkirke av Sten med ca. 400 Sittepladser.

Alle 4 Kirker ligger frit og vakkert, Tranby Kirke 204 M. over Havet, Sylling 181, Sjaastad 150 og Frogner 78.

Gravkapel blev i 1912 opført ved Frogner Kirke og i 1913 ved Tranby. Planlagt er ogsaa Opførelse av Gravkapel ved de to andre Kirker.

Ingen Dissentermenighet har Kirke i Lier. I 1913 indviedes et katolsk Huskapel, tilhørende den apostoliske Vikar for Norge og Spitsbergen Biskop Dr. Fallize, beliggende ved hans Sommerbolig i Sylling.

Kirkelig Foreningsliv m. v.

Hans Nilsen Hauge har paa sine Reiser flere Gange opholdt sig i Lier fra 1797 og følgende Aar. Han skal da særlig ha opholdt sig i Strøket omkring Egge og Mehren, likeledes paa Foss og Store-Valle.

I Biskop Bangs Bok: «H. N. Hauge og hans Samtid» omtales blandt Hauges Tilhængere særlig en ung Kvinde Larina Olsdatter Øksne, som av sine Forældre blev stængt inde i Kjælderen, da hun vilde gaa paa Hauges Møter. Der er optegnet flere religiøse Sange, som hun har digtet.

Da den av Hauge vakte Bevægelse gjenoplivedes i 1850-Aarene og fremover, merkedes dette ogsaa i Lier, særlig muligens i Strøket omkring Mehren. Her var som et Middelpunkt for «Lier Missionsforening», som blev stiftet i 50-Aarene og omfattet hele Bygden. Denne Forening er senere delt i flere, likesom der

ogsaa i Aarenes Løb oprettedes Indremissionsforeninger, kristelige Ungdomsforeninger m. m.

Om det kristelige Foreningsliv i Lier Prestegaard nu for Tiden kan nævnes: I Forbindelse med det *norske Missionselskap* arbeider 3 Missionsforeninger (Nordre Frogner, Søndre Frogner og Tranby Missionsforeninger) samt ca. 10 Kvindeforeninger. I Forbindelse med *Kinaforbundets* Mission arbeider ca. 7 Kvindeforeninger. For *Sjømandsmissionen* arbeider 3 Kvindeforeninger. Endvidere er der ca. 6 *Indremissionsforeninger*. To av disse har eget Lokale, nemlig Foreningen for Bedehuset Bethel (paa Lierstranden) samt Mehren Indremissionsforening, som eier sit Lokale sammen med 3 andre kristelige Foreninger. — Av *kristelige Ungdomsforeninger* er der i Prestegjeldet 3, nemlig Frogner kristelige Ungdomsforening, som samles paa Lier Meierisal, Lierstrandens kristelige Ungdomsforening, samt Oddevall og Mehren kristelige Ungdomsforening. For sidstnævnte har Eieren av Sjaastad stillet et Lokale til Disposition paa Hammersborg. For den frivillige *Fattigpleie* arbeider 4 Foreninger, for *Sykepleien* er der Foreninger i Tranby og Sylling, foruten at en Enkeltperson i Sjaastad underholder en Sykepleierske. Der er — efter Initiativ av Sogneprest Arnesen — begyndt et Arbeide for Oprettelse av et *Barnehjem* i Lier.

(Ovennevnte Foreninger tilhører Lier Prestegjeld. Desuten er der ogsaa adskillig kristelig Foreningsliv paa Aassiden. Da Aassiden i kirkelig Henseende tilhører Bragenes, er dette ikke nærmere omtalt her).

Kap. 31. Foreningsliv m. v. forøvrig.

Lier Folkeakademi (fra først av kaldt «Arbeiderakademi») stiftedes den 8de Mars 1908, efterat Tanken først var bragt frem i Lier Avholdslag. Akademiet konstitueres den 3die Mai 1908, og har 5 Avdelinger (Lier, Egge, Sjaastad, Tranby og Sylling). I Folkeakademiet har der aarlig været holdt ca. 25 Foredrag. Det samlede Tilhørerantal er for sidste Læseaar (1912—13) opgit til 2270, eller ca. 91 pr. Foredrag. Folkeakademiet har et kommu-

nalt Bidrag (av Lier Sparebank) paa Kr. 300 aarlig, og et Statsbidrag, som fra Kr. 150 i det første Aar er øket til Kr. 220. Medlemstallet var i det sidste Aar 218. Formand i Styret har den hele Tid været Lærer O. Aasen.

Folkebibliotheker. Ældst er «Lier Almuebibliothek». Dette ophørte at virke i 70-Aarene. Ved denne Tid oprettet Lærerforeningen i Lier et «Lier Lærerbibliothek», som i flere Aar hadde kommunalt Bidrag. I 1910 gav Lærerforeningen dette Bibliothek til Kommunen til Grundlag for et «Lier Folkebibliothek» som nu bestaar, og som har et kommunalt Bidrag (av Lier Sparebank) paa Kr. 260 aarlig. Endvidere har man Tranby Læseforening og Sylling Læseforening, hver med et aarlig Bidrag av Sparebanken paa Kr. 50.

Avholdslag i Bygden er «Lier Avholdslag» (stiftet Aar 1882, Medlemsantal: 44). Dette Lag eier Lokalet «Folkvang» ved Egge. Endvidere Avholdslaget «St. Halvard» paa Lierstranden, og Brastad Barneforening. Desuten er der en Good Templarloge i Tranby.

Musikforeninger m. v. Musiklivet er særlig utviklet i Sylling, som fra gammel Tid har været kjendt for at fostre et musikalsk Folk. Som en eiendommelig Personlighet kan her nævnes Svend Backe (paa Engerbakken i Sylling, f. 1827, d. 1909). Han var en dygtig Klarinettspiller, forarbeidet forskjellige Slags Musikinstrumenter, alt med egen Haand, og har gjort meget for Musiklivets Fremme i Sylling. Av Foreninger paa dette Program har man Sylling Mandskor, stiftet 1873, 20 Medlemmer, og Sylling Musikforening, stiftet 1913, 11 Medlemmer. Nærbeslægtet hermed er ogsaa «Foreningen av 1905» med 70 Medlemmer. — For Sangens Fremme har Lærer Gunner Olsen nedlagt et betydelig Arbeide i Sylling, og Lærer H. Skui likeledes i Tranby og Frogner.

Lier Ungdomslag stiftedes 1889 og har 90 Medlemmer. Det holder sine Møter i leiet Lokale paa Norddal. *Egge Ungdomslag* er stiftet 1909.

Idet vi her er inde paa det mangeartede Foreningsliv, vil vi under dette Avsnit ogsaa nævne *Lier Skytterlag*, oprettet omkr. 1860. Likeledes findes der enkelte mindre Idrætsslag.

Paa Lierstranden arbeider «Foreningen for Lierstrandens Vel».

Arbeiderforeninger. Arbeiderforeningerne i Lier har utfoldet en betydelig Kraft, baade med Hensyn til at øke sit Medlemstal, og med Hensyn til at skaffe sig Lokaler. De nuværende Arbeiderforeninger er følgende: 1. *Tronstad Fagforening*, stiftet 1907, Medlemstal 45. 2. *Øvre Lier Bruks- og Skogsarbeiderforening*, stiftet 1909, Medlemstal 75. 3. *Oddevall og Mehren Arbeiderforening*. Disse tre Foreninger eier tilsammen «Folkets Hus» ved Mugerud. 4. *Syilling Arbeiderforening*, stiftet 1902, Medlemstal 72, eier «Folkets Hus» i Syilling. 5. *Øverskogen Arbeiderforening*, stiftet 1911, Medlemstal 20. — 6. *Tranby Arbeiderforening*, stiftet 1911, Medlemstal 50, eier «Folkets Hus» i Tranby. — 7. *Egge Arbeiderforening*. — 8. *Lierstrandens Arbeiderforening*, stiftet 1906, Medlemstal 80, eier «Folkets Hus» paa Lierstranden. — 9. *Aassidens Arbeiderforening*, som eier «Folkets Hus» paa Aassiden. — Desuten har man Oddevall og Mehren socialdemokratiske Kvindeforening (stiftet 1913, 15 Medlemmer), Øverskogen, Syilling, Egge og Aassiden soc.-dem. Kvindeforeninger. Foreningerne er tilsluttet *Lier Arbeiderparti*.

Kap. 32. Skolevæsenet i Lier.

Vort Folk har omfattet Skolen med en stadig voksende Interesse. Vi elsker den Slægt, som vokser op, og vil at den skal naa længer end vi. Derfor arbeider vi for Skolens Fremgang.

Folkeskolen er den evangeliske Kirkes Barn. Reformationen talte Frihetens Ord til Mennesket, og med Frihet følger Ansvar. Men har Mennesket Ansvar, maa det ogsaa selv kunne finde Vei til de Kilder, hvor Slægtens hellige Ord er optegnet. Det maa kunne læse. Derfor maatte der være Barneundervisning. Der maatte være Skoler.

Her i Norge gik dog to hundrede Aar hen efter Reformationen før en virkelig Skoleordning kom istand. Vendepunktet skede, da Konfirmationen blev indført i 1736. Da ingen kunde konfirmeres uten først at ha søkt Skole, maatte der nu ordnes et virkelig Skolevæsen. En saadan Ordning blev fastsat for Danmark—Norge i 1739. Der blev her paabudt, at der skulde være

faste Skoler paa Steder, hvor et tilstrækkelig Antal Barn kunde komme sammen, forøvrig skulde der være Omgangsskoler. Hvert Barn skulde i mindst 3 Aar ha mindst 3 Maaneders aarlig Undervisning. I 1741 blev disse Bestemmelser noget tillempet for Norge, saaledes at der skulde utarbeides en særskilt Ordning (en «Fundats») for hvert Prestegjæld, alt eftersom Stedets Forhold var. Det var Provsten, Presten, Fogden, Lensmanden og «fire av de bedste Mænd» i Prestegjældet, som skulde faa en saadan Ordning istand.

Lier fik sit Fundats i 1742. Efter denne blev Prestegjeldet delt i 4 Distrikter, hver med sin Lærer. Hvert Distrikt var atter delt i 4 Fjerdinger. Lærerne skulde tilbringe 3 Maaneder i hver av disse Fjerdinger, og hver 8de Dag flytte fra en Gaard til en anden. Gaardene var pligtige til at skaffe Rum for Undervisningen samt Husly og Kost for Læreren; fattige Gaardmænd kunde dog fritages. Fjerdingens Barn samledes i den Tid, Skolen der holdtes, og saaledes fik hvert Barn 3 Maaneders Undervisning aarlig. Lærernes Løn var 30 Riksdaler aarlig (1 Riksdaler = Kr. 3.20). Barn som hadde lange Veier, skulde ta med sig Middagsmat. Men, heter det, «skulde noget Barn være saa fattig og venneløs, at det ikke av sine egne kan medgives Middagsmat, maa saadant et Barn paa Skolestedet gives Mat, for Guds Skyld eller mot Betaling av Skolekassen». Skolekassens Indtægter bestod — foruten av frivillige Gaver — væsentlig av en Kopskat paa 1 Riksdaler for Gaardmænd, 8 Skilling for Husmænd og Tjenestekarle, samt 4 Skilling for Tjenestepiker. De lovbefalte Fag var Læsning, Katekismus og Forklaring. Frivillige Fag var Skrivning og Regning; de som fik Undervisning i disse betalte gjerne en liten Godtgjørelse til Læreren.

For sin Tid var dette en god Ordning. I Essendrops Bok om Lier av 1761 heter det, at «Skolevæsenet findes her i en priselig Stand».

Denne Ordning vedblev i det store og hele at bestaa indtil Skoleloven av 1827. Dog skede der et betydningsfuldt Fremskridt, da der i 1807 opprettedes en Fastscole paa Vivelstad, som da var et Industricentrum i Bygden. Skolen opprettedes ved Gave-

brev av Stedets Eier Cappelen og kaldtes «Cappelens Minde». Den begyndte sin Virksomhet i 1810 med 105 Elever.

Den første Lærer ved denne Liers første faste Skole het Hans Eriksen, f. 1785 paa Horn i Sylling. I Hungerens Aar gjorde han her sin Gjerning. I Barkebrødets Tider fik han kjøpt engang en halv Tønde Byg paa Saue, men maatte hente den om Natten.

I 1827 fik vort Land en ny Skolelov, som gav nærmere Bestemmelser om Oprettelse av Fastskoler ved Siden av de gamle Omgangsskoler. I Tiden 1827 til 1860 (da man atter fik en ny Skolelov) opprettes nu flere faste Skolesteder i Lier. I 1828 fik Aassiden sit faste Skolested med Skolehus og fast Lærer. I 1854 byggedes Skole paa Høvik, som da blev utskilt fra Vivelstad som egen Kreds. I 1858 blev Oddevall egen Kreds med Skolehus, i 1859 blev der fast Skole med Skolehus paa Sylling og i 1860 paa Sørsdal i Tranby. Forøvrig blev der i dette Tidsrum dannet flere Kredser med faste Skolesteder (endnu uten Skolehus), Brastad i 1833, Egge i 1854, Helgerud i 1857. Alle disse Kredse fik hver sin Lærer. Likeledes dannedes i 1859 Asdøl (Tveten) og Øverskogen Kredse med én Lærer tilsammen. Hvor der ikke var Skolehus, undervistes i de saakaldte «Rødestuer».

Loven av 1827 opprettet endvidere Lærestalter (Seminarier) for Lærere ved Fastskolerne. Tidligere hadde ikke Lærerne faat synderlig Utdannelse. Presten tok ut nogen av de flinkeste Konfirmanter og gav dem litt Ekstraundervisning. Saa blev de Lærere. Eller det var uttjente Korporaler o. lign. som slog ind paa den Vei. En Omgangsskolelærers Gjerning var heller ikke alltid behagelig. Folk, som ikke hadde Forstaaelse av Skolens Gjerning, kunde vel sommetider mene det var etslags Naadens Brød disse Folk spiste omkring paa Gaardene. Naar Folk dog i hine Tider gav sig til at være Lærere, maa de ha følt en Glæde ved denne Gjerning. Derfor gjorde de ogsaa et godt Arbeide.

Loven av 1827 indførte ogsaa Skrivning og Regning samt Bibelhistorie som lovbefalte Fag.

Skoleloven av 1860 betegner atter et stort Fremskridt; den

faste Skole blir nu den normale, Omgangsskolen bare en Nødhjælp. Lærestoffet blir nu utvidet; Barnene skal faa Kjendskap til Geografi, Historie og Naturkundskap. Denne Lov gjælder til vor nugjældende Lov av 1889, som omdannet «Almueskolen» til en «Folkeskole». Med denne Lov blev Skolen en helt selvstændig Institution, styret av Folket. Gjennem Bestemmelser om Kredstilsyn og Kredsmøter har denne Lov villet knytte Forbindelsen mellem Skole og Hjem.

I Mitten av 60-Aarene bygges der nu Skolehuser i Gullaug, Egge, Mehren, Haarberg og Heien Kredser. I Mitten av 70-Aarene blir Tveten og Øverskogen særskilte Kredser, hver med sin Lærer og Skolehus. Endvidere utvides de gamle Skoler ved Ansættelse av Lærerinder. Den første Lærerinde i Bygden ansattes i 1865 ved Vivelstad Skole. Hun het Elise Hilsen og var Datter av Kirkesanger N. Hilsen, i sin Tid Bygdens Ordfører. Den næste ansattes ved Høvik Skole i 1879. Senere er Lærerpersonalet stadig øket. Paa Aassiden og Høvik er Lokalerne utvidet ved Nybygning; i den sidste Tid er en ny tidsmessig Skolebygning opført paa Mehren, og i indeværende Aar tages i Bruk en stor ny Skolebygning ved Lier Station, efter en Omreguleringen av Brastad og Helgerud Kredser. Paa Dagsordenen staar Opførelse av flere nye Skolehuser i Lier.

Lærerlønnen, som i den første Tid var 30 Riksdaler aarlig, har i de senere Aar været Kr. 26.00 pr. Uke samt Alderstillæg.

Vi meddeler nu her en Oversigt over Skolevæsenets Tilstand i Lier efter den sidste omfattende Statistikk for Aaret 1910.

Herredet hadde 15 Skolekredser (Frogner 8, Tranby 3, Sylling 3, Aassiden 1), samtlige med eget Skolehus. Av disse 15 Kredser hadde 1 Kreds 2-Klasses Skole, 6 Kredser 3-Klasses, 6 Kredser 4-Klasses, og 2 Kredser (Høvik og Aassiden) 7-Klasses Skole. Desuten 3 Smaaskoleklasser. Tilsammen 61 Klasser. Barnetallet i Folkeskolen var 1476 (nemlig Frogner 887, Tranby 255, Sylling 179, Aassiden 155). Gjennemsnittlig var der altsaa 24,2 Barn i hver Klasse (det tilsvarende Tal for Buskeruds Amt var 18,9). Av de 1476 Barn var 128 eller 8,7 % under 8 Aar (det tilsvarende Procenttal for Amtet var 6,9). Undervisnings-

tiden i Storskolen var 19 Uker for hvert Barn, i Smaaskolen til- dels noget mindre. Av Barn, som hadde over 3 Km. Vei til Skolestedet var der i Herredet 20 eller 1,4 % (det tilsvarende Tal for Amtet var 6,1 %). Forsømmelsesprocenten (av Skole- dagene) var i Frogner 5,7 %, i Tranby 5,7 %, i Sylling 5,9 %, paa Aassiden 5,6 %. (Det tilsvarende Tal for Amtet var 5,7 %). Herredets Folkeskoler hadde 17 Lærere og 13 Lærerinder; 16 av Lærerne hadde Familiebolig og 9 av disse Jordvei for mindst 2 Kjør. Likeledes hadde 6 av Lærerinderne Bolig.

Utenfor Folkeskolen undervistes 30 Barn (27 i Frogner og 3 paa Aassiden).

Lier har desuten en fast Fortsættelsesskole med et aarlig Kursus paa 6 Maaneder. Lærerposten ved denne Skole er knyttet til Kirkesangerposten ved Hovedkirken. Denne Skole begyndte i 1873, fra først av under Navnet Lier høiere Almue- skole. Den har sat sine gode Merker paa Bygdens Liv.

*

Skolens Gjerning er at føre Menneskene op i Høiden, op til større og større Utsigt. Tung og bakket kan Veien ofte være, men jo høiere op man kommer, des større Utsyn ligger for ens Blik, med Kundskaps og Erkjendelses Lys over altid nye Om- raader av det som hører Livet til. Lærerens Gjerning er at hjelpe Barnet op til denne Utsigt; Lærerens og Barnets fælles Glæde er det naar de nye Syner faar Magt over Sind og Tanke.

*

Vi er alle i dette Aar samlet oppe paa Høiden, med Utsigt over Folkets Saga i de svundne hundrede Aar. Vi stanser og ser. Og vi vender atter Blikket videre opad og fremad, med Tak og Tro til ham, hvis Øie vaaket over vort Liv og vor Gjerning i de henfarne Tider, og som vil lægge sin Fred og Velsignelse ogsaa over Livets Fremtid. —

